

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้กิจกรรมแผนผังความคิด (Thinking Map : TM) ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย โดยกำหนดหัวข้อตามลำดับ ดังนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย
 - 1.1 ความสำคัญของภาษาไทย
 - 1.2 สาระ มาตรฐานและตัวชี้วัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
 - 1.3 คุณภาพผู้เรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
 - 1.4 การจัดกิจกรรมในการเรียนการสอนภาษาไทย
2. การอ่านและความเข้าใจในการอ่าน
 - 2.1 ความหมายและความสำคัญของการอ่าน
 - 2.2 ทฤษฎีและจิตวิทยาการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการอ่าน
 - 2.3 จุดมุ่งหมายในการอ่าน
 - 2.4 กระบวนการอ่าน
 - 2.5 ประเภทของการอ่าน
 - 2.6 ระดับความเข้าใจในการอ่าน
 - 2.7 การอ่านเพื่อความเข้าใจ
 - 2.8 การพัฒนาความเข้าใจในการอ่าน
 - 2.9 ลักษณะบทอ่านที่เหมาะสมกับวัย
 - 2.10 การวัดและประเมินผลความเข้าใจในการอ่าน
3. แผนการจัดการเรียนรู้
 - 3.1 ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้
 - 3.2 ความสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้
 - 3.3 ขั้นตอนการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้

- 3.4 แนวทางการตรวจสอบคุณภาพของแผนการจัดการเรียนรู้
4. แผนผังความคิด (Thinking Map : TM)
 - 4.1 ความเป็นมา
 - 4.2 รูปแบบของแผนผังความคิด
 - 4.3 แนวทางและหลักการใช้แผนผังความคิด
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย

ความสำคัญของภาษาไทย

ภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ และเสริมสร้างบุคลิกภาพของคนในชาติให้มีความเป็นไทย เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร เพื่อสร้างความเข้าใจและสร้างความสำคัญที่ต่อกัน ทำให้สามารถประกอบกิจกรรม การงาน และดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างสันติสุข และเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ประสบการณ์จากแหล่งข้อมูลสารสนเทศต่างๆ เพื่อพัฒนาความรู้ กระบวนการคิดวิเคราะห์ วิจัย และสร้างสรรค์ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ตลอดจนการนำไปใช้ในการพัฒนาอาชีพให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังเป็นสื่อแสดงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษด้านวัฒนธรรม ประเพณี สุนทรียภาพ เป็นสมบัติล้ำค่าควรแก่การเรียนรู้ อนุรักษ์และสืบสานให้คงอยู่คู่ชาติไทยตลอดไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 : 37)

ความสำคัญของภาษาไทย นอกเหนือจากข้างต้นที่กล่าวมาแล้ว ยังมีความสำคัญ อีกหลายประการ (วิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่ หมวดวิชาภาษาไทย , 2557. <http://www.htc.ac.th/thai/L1.htm>) ได้แก่

1. เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร
2. เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และแสวงหาความรู้
3. เป็นเครื่องมือสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน
4. เป็นเครื่องมือในการบันทึกและถ่ายทอดความรู้ สึกนิกคิขของบรรพบุรุษในรูปของ

วรรณคดีและวรรณกรรม

5. เป็นเครื่องมือสร้างเอกภาพของชาติ
6. เป็นเครื่องมือช่วยจรรโลงใจ

ดังนั้นภาษาไทยจึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตและความเป็นปึกแผ่นของสังคมไทย และคนไทย จำเป็นต้องตระหนักถึงความสำคัญของภาษาไทย ต้องทำความเข้าใจและศึกษาหลักเกณฑ์ทางภาษาและฝึกฝนให้มีทักษะการฟัง พูด อ่านและเขียนภาษาไทยให้มีประสิทธิภาพและเกิด

ประสิทธิผล เพื่อนำไปใช้ในการติดต่อสื่อสาร เรียนรู้ เสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน ใช้บันทึก และถ่ายทอดความรู้สึกร่วมกันของบรรพบุรุษในรูปของวรรณคดีและวรรณกรรม สร้างความเป็น เอกภาพของชาติและความจริงใจ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

สาระมาตรฐานและตัวชี้วัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย มุ่งพัฒนาให้คนเป็นคนที่มีสมรรถนะทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา เป็นบุคคลที่มีความรู้ดี มีทักษะกระบวนการคิด การจัดการ มีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่ดี สามารถแสวงหา ความรู้และพึ่งตนเอง ทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างสร้างสรรค์ พัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อความ สงบสุขของตนเองและสังคม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตและดำรงชีวิตที่ดีงาม มีความคิด ปฏิบัติและ ตัดสินใจด้วยตนเองอย่างถูกต้อง เน้นทักษะและความสามารถของผู้เรียนมากกว่าการเน้นเนื้อหา และมีมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นเป็นตัวกำหนดมาตรฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กำหนด สาระการเรียนรู้ไว้ 5 สาระ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 : 12) ได้แก่

สาระที่ 1 การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตและมีนิสัยรักการอ่าน

สาระที่ 2 การเขียน

มาตรฐาน ท 2.1 ใช้กระบวนการเขียน เขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความและ เขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศ และรายงานการศึกษาค้นคว้าอย่างมีประสิทธิภาพ

สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด

มาตรฐาน ท 3.1 สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณและพูดแสดงความรู้ ความคิด ความรู้สึกในโอกาสต่างๆ อย่างมีวิจารณญาณ และ สร้างสรรค์

สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษาไทย

มาตรฐาน ท 4.1 เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของ ภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษาภาษาไทย ไว้เป็นสมบัติของชาติ

สาระที่ 5 วรรณคดี และวรรณกรรม

มาตรฐาน ท 5.1 เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรม ไทยอย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้เน้นด้านความรู้ ด้านทักษะและกระบวนการ ด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 : 44) ทั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยในสาระ มาตรฐานและตัวชี้วัด เพื่อดำเนินการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

สาระที่ 1 การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการสร้างความรู้และความคิด เพื่อนำไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตและมีนิสัยรักการอ่าน

ตัวชี้วัดที่ 3 อ่านเรื่องสั้นๆ อย่างหลากหลาย โดยจับเวลาแล้วถามเกี่ยวกับ เรื่องที่อ่าน

ตัวชี้วัดที่ 4 แยกข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นจากเรื่องที่อ่าน

ตัวชี้วัดที่ 5 อธิบายการนำความรู้และความคิดจากเรื่องที่อ่านไปตัดสินใจ แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต

สรุปได้ว่าสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ภาษาไทย มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะ และ วัฒนธรรมการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ความชื่นชม การเห็นคุณค่า ภูมิปัญญาไทย และภูมิใจในภาษา ประจำชาติ การจัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามมาตรฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาภาษาไทย ผู้สอนต้องวิเคราะห์มาตรฐานของหลักสูตร สาระ มาตรฐาน ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย รวมทั้งเอกสารประกอบที่เกี่ยวข้อง เพื่อวางแผนการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ในส่วนบทบาทของผู้สอนจะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากผู้ออกความรู้แก่ผู้เรียน เป็น ผู้สนับสนุนเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียน

คุณภาพผู้เรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ภาษาไทยเป็นทักษะที่ต้องฝึกฝนจนเกิดความชำนาญในการใช้ภาษา เพื่อให้การสื่อสาร การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อนำไปใช้ในชีวิตจริง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 : 37-38, 40) ประกอบด้วย

1. การอ่าน เป็นการอ่านออกเสียงเป็นคำ ประโยค การอ่านบทร้อยแก้ว คำประพันธ์ ชนิดต่างๆ การอ่านในใจ เพื่อสร้างความเข้าใจ และการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ความรู้จากสิ่งที่อ่าน เพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

2. การเขียน เป็นการเขียนสะกดคำตามอักขรวิธี การเขียนสื่อสารตามรูปแบบต่างๆ การเขียนเรียงความ ย่อความ เขียนรายงานจากการศึกษาค้นคว้า เขียนตามจินตนาการ เขียนวิเคราะห์ วิจารณ์ และเขียนเชิงสร้างสรรค์

3. การฟัง การดูและการพูด เป็นการฟังและดูอย่างวิจารณ์ญาณ การพูดแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก พูดลำดับเรื่องราวต่างๆ อย่างเป็นเหตุเป็นผล การพูดในโอกาสต่างๆ ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการและการพูดเพื่อโน้มน้าวใจ

4. หลักการใช้ภาษาไทย เพื่อศึกษารวมชาติและกฎเกณฑ์ของภาษาไทย การใช้ภาษาให้ถูกต้องเหมาะสมกับโอกาสและบุคคล การแต่งบทประพันธ์ประเภทต่างๆ และอิทธิพลของภาษาต่างประเทศในภาษาไทย

5. วรรณคดีและวรรณกรรม เป็นการวิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรม เพื่อศึกษาข้อมูลแนวความคิด คุณค่าของงานประพันธ์ และเพื่อความเพลิดเพลิน การเรียนรู้และทำความเข้าใจ บทเห่ บทร้องเล่นของเด็ก เพลงพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาที่มีคุณค่าของไทย ซึ่งได้ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี เรื่องราวของสังคมในอดีต และความงดงามของภาษา เพื่อให้เกิดความซาบซึ้งและภูมิใจในบรรพบุรุษที่ได้ส่งสมสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้นเมื่อผู้เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้เรียนจะต้องเกิดทักษะและคุณภาพผู้เรียนตามที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดแนวทางไว้ดังนี้

1. อ่านออกเสียงบทร้อยแก้วและบทร้อยกรองเป็นทำนองเสนาะได้ถูกต้อง อธิบายความหมายโดยตรงและความหมายโดยนัยของคำ ประโยค ข้อความ ส่วนวนโวหารจากเรื่องที่อ่าน เข้าใจคำแนะนำ คำอธิบายในคู่มือต่างๆ แยกแยะข้อคิดเห็นและข้อเท็จจริง จับใจความสำคัญของเรื่องที่อ่านและนำความรู้ความคิดจากเรื่องที่อ่านไปตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต มีมารยาทและนิสัยรักการอ่าน และเห็นคุณค่าสิ่งที่อ่าน

2. มีทักษะในการคัดลายมือตัวบรรจงเต็มบรรทัดและครึ่งบรรทัด เขียนสะกดคำ แต่งประโยคและเขียนข้อความ ตลอดจนเขียนสื่อสารโดยใช้ถ้อยคำชัดเจนเหมาะสม ใช้แผนภาพ โครงเรื่องและแผนภาพความคิดเพื่อพัฒนางานเขียน เขียนเรียงความ ข้อความ จดหมายส่วนตัว กรอกแบบรายการต่างๆ เขียนแสดงความรู้สึกและความคิดเห็น เขียนเรื่องตามจินตนาการอย่างสร้างสรรค์และมีมารยาทในการเขียน

3. พูดแสดงความรู้ ความคิดเกี่ยวกับเรื่องที่ฟังและดู เล่าเรื่องย่อหรือสรุปจากเรื่องที่ฟังและดู ตั้งคำถาม ตอบคำถามจากเรื่องที่ฟังและดู รวมทั้งประเมินความน่าเชื่อถือจากการฟังและดู โฆษณาอย่างมีเหตุผล พูดตามลำดับขั้นตอนเรื่องต่างๆ อย่างชัดเจน พูดรายงานหรือประเด็นสั้นๆ จากการฟัง การดู การสนทนา และพูดโน้มน้าวได้อย่างมีเหตุผล รวมทั้งมีมารยาทในการฟังดูและพูด

4. สะกดคำและเข้าใจความหมายของคำ ส่วนวน คำพังเพย และสุภาษิต รู้และเข้าใจหน้าที่ชนิดของคำในประโยค ชนิดของประโยค คำภาษาถิ่นและภาษาต่างประเทศในภาษาไทย ใช้

คำราชาศัพท์และคำสุภาพได้อย่างเหมาะสม แต่งประโยคแต่งบทร้อยกรองประเภทกลอนสี่ กลอนสุภาพ และกาพย์ยานี 11

5. เข้าใจและเห็นคุณค่าวรรณคดีและวรรณกรรมที่อ่าน เล่านิทานพื้นบ้าน ร้องเพลงพื้นบ้านของท้องถิ่น นำข้อคิดจากเรื่องที่อ่านไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และท่องจำบทอาขยานตามที่กำหนด

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทย

แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทยตามสาระทั้ง 5 ได้แก่ การอ่าน การเขียน การฟัง การดู และการพูด หลักการใช้ภาษาไทย วรรณคดีและวรรณกรรมนั้น โครงการยกระดับคุณภาพครูทั้งระบบ ด้วยระบบ E-Training กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับผู้สอนระดับประถมศึกษา เสนอแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้ (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับผู้สอนระดับประถมศึกษา 2555, 2558. <http://www.utqplus.com>)

1. ฝึกทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียนให้ถูกต้องคล่องแคล่ว โดยฝึกทักษะแต่ละอย่างให้ชำนาญ แล้วจึงฝึกทักษะทั้ง 4 ประการนี้ให้สัมพันธ์กัน รวมทั้งส่งเสริมความคิดควบคู่ไปด้วย ซึ่งการสอนภาษาไทยเชิงทักษะสัมพันธ์เป็นสิ่งที่ครูต้องคำนึงถึงอย่างมาก
2. สอนให้ถูกต้องตามหลักการสอนภาษา การเรียนภาษาเป็นการเลียนแบบอย่างหนึ่ง ผู้เรียนจะต้องเรียนภาษาที่เป็นต้นแบบจากครูผู้สอน จากนั้นผู้เรียนจะปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงให้เป็นภาษาของตนเองจากการฝึกทักษะทางภาษาบ่อยๆ จนเกิดการพัฒนาทางภาษา
3. ฝึกให้ผู้เรียนรู้หลักเกณฑ์ทางภาษาควบคู่กับการใช้ภาษาและให้รู้วัฒนธรรมทางภาษา
4. ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ และสังเคราะห์สิ่งที่ได้ฟังและอ่าน เพื่อฝึกการคิดแก้ปัญหาและให้มีวิจรรณญาณในการใช้ภาษา
5. ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้และทักษะที่ได้จากการเรียนภาษาไทยไปใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารในชีวิตประจำวัน และใช้เป็นพื้นฐานในการเรียนวิชาอื่นๆ
6. ปลุกฝังเจตคติที่ดีต่อการเรียนภาษาไทย สอนให้เห็นคุณค่าและตระหนักในความสำคัญของภาษาไทย ทั้งในส่วนที่จำเป็นต้องใช้เพื่อการสื่อสารและในด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติ
7. ส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดความพอใจในความงดงามของภาษาไทย เพื่อให้เกิดความจรรโลงใจโดยใช้ธรรมชาติ บทร้อยแก้ว บทร้อยกรอง ที่เหมาะสมกับวัยผู้เรียนมาเป็นสื่อการสอน
8. ส่งเสริมผู้เรียนให้มีนิสัยรักการอ่าน ใฝ่หาความรู้จากแหล่งต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต

9. สอดแทรกคุณธรรมต่างๆ เช่น ความมีระเบียบวินัย ความอดทน ความขยัน ความรับผิดชอบ ฯลฯ เพื่อให้การเรียนรู้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

10. ฝึกให้ผู้เรียนเป็นคนช่างสังเกต จดจำ และบันทึก สิ่งต่างๆ เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ทางภาษา ได้รับความรู้ ความเพลิดเพลิน และเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

11. นำภาษาที่ใช้ในสังคมแวดล้อมมาเป็นสื่อประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้สัมพันธ์กับการเรียนและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

12. ให้แบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน โดยเฉพาะการใช้ภาษาของครูในการสอนและการสื่อความในโรงเรียน

13. เน้นพัฒนาการทางภาษาของผู้เรียน โดยคำนึงถึงวัยและระดับขั้นของผู้เรียนในการวัดและประเมินผล

14. ส่งเสริมให้ผู้เรียนประเมินผลการเรียนภาษาของตนเองเพื่อพัฒนาความสามารถตามลำดับ

15. ศึกษา ติดตาม และแก้ไขข้อบกพร่องทางภาษาของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

16. สอนซ่อมเสริมเมื่อทราบว่าผู้เรียนขาดทักษะทางภาษาที่ทักษะใดทักษะหนึ่งหรือหลายด้าน

17. จัดการเรียนการสอนภาษาไทยเพื่อให้ผู้เรียนเรียนภาษาไทยด้วยความสนใจและสนุกสนาน โดยใช้เพลง เกม เป็นสื่อช่วย

18. จัดทำหรือนำหนังสือที่เหมาะสมมาให้ผู้เรียนอ่านให้มาก หรือส่งเสริมการอ่านหนังสือในห้องสมุด เพื่อให้ผู้เรียนอ่านคล่องและมีความรู้กว้างขวาง

การอ่านและความเข้าใจในการอ่าน

ความหมายของการอ่าน

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 (2538 : 941) ให้ความหมายของการอ่านไว้ว่า อ่าน หมายถึง ว่าตามตัวหนังสือ ออกเสียงตามตัวหนังสือ ดูหรือเข้าใจความหมายจากตัวหนังสือสังเกต หรือ พิจารณาดูเพื่อเข้าใจ คิด นับ (ไทยเดิม)

เปลื้อง ณ นคร (2542 : 14-15) กล่าวว่า การอ่าน หมายถึง กระบวนการที่จะเข้าใจความหมายของคำที่บันทึกไว้เป็นอักษรหรือตัวหนังสือซึ่งการจะรู้ความหมายของคำได้อย่างชัดเจนนั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละคนด้วย

ฉวีวรรณ อุทากินันท์ (2542 : 1) กล่าวว่า การอ่าน หมายถึง ความสามารถของมนุษย์ที่เข้าใจ การสื่อความหมายของสัญลักษณ์ต่างๆ เข้าใจในเนื้อเรื่องและแนวคิดจากสิ่งที่อ่านไม่ว่าจะเป็นจดหมาย หนังสือ บทความต่างๆ หรือจากภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ สิ่งที่ปรากฏบนจอคอมพิวเตอร์ สัญลักษณ์ การโบกธงของทหาร ของนักเดินเรือ เครื่องหมายจราจรที่ปรากฏบนท้องถนน รูปภาพ โฆษณาต่างๆ ภาพวาด ภาพเขียน แผนที่ และการแสดงท่าทางต่างๆ เป็นต้น

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553 : 62) กล่าวว่า การอ่านเป็นกระบวนการซึ่งผู้อ่านสร้างความหมายหรือพัฒนาการตีความระหว่างการอ่าน ผู้อ่านจะต้องรู้หัวข้อเรื่อง รู้จุดประสงค์ของการอ่าน มีความรู้ทางภาษาที่ใกล้เคียงกับภาษาที่ใช้ในหนังสือที่อ่าน โดยใช้ประสบการณ์เดิมเป็นประสบการณ์ทำความเข้าใจกับเรื่องที่อ่าน

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่าการอ่าน หมายถึง ความสามารถของมนุษย์ที่เข้าใจ การสื่อความหมายของสัญลักษณ์ต่างๆ เข้าใจในเนื้อเรื่อง และแลกเปลี่ยนความคิด และข่าวสารความรู้ระหว่างผู้เขียนและผู้อ่าน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมและการฝึกทักษะของผู้อ่านด้วย อีกทั้งยังสามารถอ่านเพื่อพิจารณาใคร่ครองด้วยเหตุผลในส่วนประกอบของบทอ่านอย่างละเอียดถี่ถ้วน โดยมีความเข้าใจในการอ่านแปลความ ตีความ ขยายความ และจับใจความสำคัญของเรื่องที่อ่านได้

ความสำคัญของการอ่าน

การอ่านถือเป็นทักษะที่สำคัญยิ่ง และมีคุณค่าต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ยิ่งในสภาพสังคมปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการต่างๆ รวดเร็ว การอ่านจึงกลายเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้จากสื่อต่างๆ ทำให้ผู้อ่านฉลาดรอบรู้ ทันเหตุการณ์ และติดตามความก้าวหน้าต่างๆ ของโลก และนำข้อมูลที่ได้ประกอบการคิดและตัดสินใจ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องฝึกฝนการอ่านให้มีประสิทธิภาพและนิสัยรักการอ่าน เพื่อให้ นำประโยชน์จากสิ่งที่อ่านนั้นไปพัฒนาตนเองและส่วนรวมต่อไป ทั้งนี้มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของการอ่าน ไว้ดังนี้

ฉวีวรรณ อุทากินันท์ (2542 : 3-6) กล่าวถึง ความสำคัญของการอ่านไว้ว่า การอ่านมีความสำคัญต่อการพัฒนาอาชีพ การศึกษา และเป็นหัวใจของการเรียนการสอน การอ่านมีความจำเป็นต้องฝึกให้มีความชำนาญเพื่อจะได้สะสมประสบการณ์ให้เกิดความคิดกว้างขวางและเข้าใจเรื่องที่อ่านอย่างรวดเร็ว ถูกต้อง การอ่านเป็นประจำช่วยลับสมองและความคิดให้เฉียบแหลมในขณะที่เดียวกันคนที่อ่านหนังสือไม่ได้หรือไม่ได้อ่านจะมีความลำบากมากในการดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้อย่างไม่มีความสุข ถูกเอารัดเอาเปรียบต่างๆ นานา การอ่านจึงมีความจำเป็นสำหรับทุกคนและเป็นกุญแจไขไปสู่ความสำเร็จ

สนิท สัตโยภาส (2545 : 93-94) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านไว้ดังนี้

1. การอ่านช่วยให้ผู้อ่านได้รับความรู้ มีความรอบรู้ไม่แคบอยู่เฉพาะเรื่องทำให้ผู้อ่านเป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลก
 2. การอ่านจะช่วยพัฒนาความคิด และยกระดับสติปัญญาให้สูงขึ้น เพราะเมื่ออ่านมาก ย่อมรู้มาก เมื่อรู้มากย่อมก่อให้เกิดสติปัญญาที่แหลมคม ฉลาดปราดเปรื่องและอาจถึงขั้นเชี่ยวชาญในเรื่องที่สนใจและติดตามอ่านได้
 3. การอ่านเป็นเครื่องมือของการศึกษา เพราะไม่ว่านักเรียนนักศึกษาจะเรียนวิชาใด ล้วนต้องอาศัยการอ่าน ในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เพิ่มเติมจากการเรียนในชั้นเรียน
 4. การอ่านช่วยให้มีความก้าวหน้าในอาชีพ เพราะการประกอบอาชีพทุก อาชีพย่อมอาศัยความรู้ ความสามารถ ความชำนาญในการทำงาน
 5. การอ่านช่วยปรับปรุงบุคลิกภาพให้ดีขึ้น ด้วยเหตุที่มีหนังสือในกลุ่มที่มี เนื้อหาซึ่งเสนอแนะเกี่ยวกับการวางตัว การพูดจา การเข้าสังคม การแต่งกาย ตลอดจนการแนะนำ การปฏิบัติไปในทางที่เหมาะสมและทันสมัยอยู่มากมาย
 6. การอ่านช่วยแก้ปัญหาในใจได้ เพราะปัญหาที่เราประสบในชีวิตประจำวันอาจมีวิธีแก้ไขก็สามารถนำมาประยุกต์แก้ปัญหาได้
 7. การอ่านช่วยให้เกิดความจรรโลงใจ ได้รับความเพลิดเพลิน สนุกสนาน
- นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการ (2549 : 7) ให้ความสำคัญของการอ่านไว้ว่า
1. การอ่านเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน จำเป็นต้องอ่านหนังสือ
 2. การอ่านเป็นเครื่องมือทำให้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ เพราะสามารถนำความรู้ที่ได้จากการอ่านไปพัฒนาตนพัฒนางาน
 3. การอ่านเป็นเครื่องมือสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นต่อไป
 4. การอ่านเป็นวิธีการส่งเสริมให้คนมีความคิดและฉลาดรอบรู้
 5. การอ่านเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน เป็นวิธีหนึ่งในการแสวงหาความสุขให้แก่ตนเองและได้ประโยชน์คุ้มค่าที่สุด
 6. การอ่านเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์ สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข
 7. การอ่านเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาระบบการเมือง การปกครอง ศาสนา ประวัติศาสตร์ และสังคม

8. การอ่านเป็นวิธีหนึ่งในการพัฒนาระบบสื่อสาร การใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ

ดังนั้นการอ่านจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ในบรรดาทักษะของการแสวงหาความรู้ การอ่านถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการแสวงหาความรู้มากที่สุด ช่วยให้สามารถติดต่อกับสื่อสารกับผู้อื่นได้ ช่วยให้บุคคลสามารถนำความรู้ที่ได้มาใช้ในการชีวิตประจำวัน และการอ่านยังช่วยให้เกิดความเข้าใจในบุคคลต่างๆ มากขึ้น

ทฤษฎีและจิตวิทยาการเรียนรู้เกี่ยวกับความเข้าใจในการอ่าน

ทฤษฎีเกี่ยวกับความเข้าใจในการอ่าน

สุภาพร สิทธิการ (2541 : 36) ได้สรุปเกี่ยวกับทฤษฎีการอ่านของคาร์เรลและอีสเตอร์โฮลด์ (Carell and Eisterhold, 1983) ไว้ 2 ทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีการอ่านแนววิทยาศาสตร์ มีแนวคิดว่า ความเข้าใจในการอ่านเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างความรู้เดิมและความรู้ทั่วไปของผู้อ่าน การอ่านแนวนี้ยึดผู้อ่านเป็นศูนย์กลาง ความรู้ใหม่จะมีความหมายก็ต่อเมื่อสิ่งเหล่านี้สอดคล้องกับสิ่งที่ผู้อ่านได้เรียนรู้มาแล้ว ทฤษฎีนี้ได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดของนักจิตวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กูดแมน (Goodman) ได้อธิบายว่าผู้อ่านได้พยายามสร้างข้อความขึ้นใหม่จากข้อความเดิมที่ผู้เขียน ได้เขียนไว้ในเรื่อง การสร้างความหมายของผู้อ่านเป็นกระบวนการ วัฏจักร คือ การกระทำลุ่มข้อความ การเดาเรื่อง การทดสอบว่าสิ่งที่ผู้อ่านคิด หรือเดาล่วงหน้าก่อนนั้นถูกต้องกับเรื่องที่อ่านหรือไม่ ถ้าไม่ตรงตามความคิดก็เปลี่ยนแนวทางการคิดใหม่ กระบวนการลักษณะนี้จะดำเนินการไปเรื่อยๆ ในขณะที่อ่าน

2. ทฤษฎีโครงสร้างความรู้ (The schema Theory) ทฤษฎีนี้มีหลักสำคัญประการหนึ่งคือ ข้อความใดๆ ไม่ว่าจะเป็นการพูดหรือการเขียนไม่ได้สื่อความหมายด้วยตัวของข้อความเอง แต่ข้อความนั้นจะเป็นการเตรียมแนวทางสำหรับผู้ฟังหรือผู้อ่านได้สร้างความหมายของข้อความ โดยอาศัยความรู้เดิมในเรื่องที่อ่านที่มีอยู่แล้ว ซึ่งเป็นความรู้ที่ผู้อ่านได้เรียนรู้มาก่อน ดังนั้นความเข้าใจในเรื่องการอ่านตามทฤษฎีดังกล่าวจึงเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างความรู้เดิมของผู้อ่านและข้อความที่อ่าน ทฤษฎีโครงสร้างความรู้ได้กล่าวถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้

1. วิธีจัดระเบียบความรู้ในสมองของเรา
2. วิธีการรับเอาความรู้ใหม่เข้าไปรวมกับความรู้เดิม
3. วิธีการตัดแปลงปรับปรุงแก้ไขความรู้เดิมให้เหมาะสม

สติมา (Schema) หมายถึง การบรรยายเกี่ยวกับความรู้ซึ่งประกอบด้วยโครงสร้างความรู้ที่ผู้อ่านมีอยู่แต่เดิมแล้วที่เรียงรายกันอยู่เป็นลำดับขั้น จัดเป็นกลุ่มตามคุณสมบัติที่คล้ายคลึงกันมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน กลุ่มโครงสร้างความรู้มีหน้าที่เกี่ยวกับการอ่าน คือ เป็นสิ่งชี้แนะเรื่อง

ให้กับผู้อ่าน และจัดโครงสร้างเรื่องไว้สำหรับเรื่องใหม่ ในขณะที่ผู้อ่านอ่านเรื่อง เรื่องเหล่านี้จะบรรจุในโครงสร้างความรู้เดิมที่จัดไว้ โดยที่โครงสร้างความรู้เดิม (Schema) นี้สร้างขึ้นมาจากประสบการณ์เดิมของผู้อ่านและเป็นเครื่องชี้แนะผู้อ่านในขณะที่ต้องการเข้าใจสิ่งต่างๆ ทั้งยังช่วยผู้อ่านคาดการณ์ล่วงหน้าเกี่ยวกับเหตุการณ์ในเรื่องด้วย ผู้อ่านจะนำโครงสร้างความรู้เดิมนี้ไปใช้ประกอบการอ่านซึ่งมีความสำคัญต่อความเข้าใจในการอ่านมากกว่า โครงสร้างภาษาและกระบวนการทางภาษาที่ใช้ในข้อเขียน ดังนั้นจึงถือได้ว่าความเข้าใจในการอ่านตามทฤษฎีโครงสร้างความรู้ ต้องประกอบขึ้นด้วยความรู้ทางภาษา ความรู้ทั่วไป และมีปริมาณความรู้เดิมเหล่านั้นได้รับการกระตุ้นให้ทำงานในขณะที่กระบวนการทางสมองกำลังดำเนินการอยู่

จากทฤษฎีการอ่านที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า การอ่านเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างความรู้เดิมกับความรู้ทั่วไปและกับข้อความที่อ่าน ซึ่งเป็นการนำสิ่งเร้าเข้าสู่สมองมีการเชื่อมโยงกับการแปลความ สามารถสร้างประสบการณ์จากสัญลักษณ์ทำให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่อ่านได้

เสาวลักษณ์ รัตนวิรัช (2536 : 24-25) กล่าวถึง ทฤษฎีที่เกี่ยวกับความเข้าใจในการอ่านของมนุษย์ไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. ประสบการณ์เดิมหรือความรู้เดิม (Schema) ของผู้อ่าน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้ผู้อ่านมีความสามารถในการอ่านแตกต่างกันได้ เนื่องจากความถนัดของผู้มีประสบการณ์เดิม เกี่ยวกับเรื่องที่อ่านจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในเรื่องที่อ่านได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น ดังนั้น ประสบการณ์เดิมหรือความรู้เดิมจึงเป็นหลักสำคัญที่ผู้สอนสามารถนำไปใช้เป็นแนวคิดเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้อ่านได้มีโอกาสฝึกใช้ประสบการณ์เดิมหรือความรู้เดิมของตนมาช่วยในการอ่านรวมทั้งการใช้ทักษะภาษาค้นต่างๆ เช่น การเขียน การฟัง การพูด เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อช่วยให้การเข้าใจความหมายของการสื่อความดีขึ้น

2. อภิปัญญา (Meta-Cognition) ความสามารถของผู้อ่านในการเข้าใจกระบวนการคิดตนในการตีความและแก้ปัญหาต่างๆ จะช่วยให้เข้าใจในการอ่านดีขึ้น เนื่องจากความสามารถใช้ความคิดของตนเองจากประสบการณ์มาใช้ในการจับใจความ แปลความ ตีความ และขยายความได้ กลวิธีการใช้อภิปัญญามีหลากหลายด้วยกัน ที่สำคัญก็คือการเดาความเพื่อแก้ปัญหาความไม่เข้าใจที่ตนประสบในขณะอ่านเนื้อความต่างๆ ประสบการณ์ของการใช้กลวิธีต่างๆ ด้วยตนเองของผู้เรียน ในการเดาความและคิดแก้ปัญหาด้วยตนเองของผู้เรียนจะช่วยให้เข้าใจในการอ่านดีขึ้น เช่น ผู้อ่านใช้บริบทเดาคำศัพท์ที่ตนไม่เข้าใจว่าจะมีความหมายอย่างไร เป็นต้น นอกจากนี้วิธีการที่แต่ละคนใช้ในการเดา การแก้ปัญหาเพื่อหาคำตอบหรือข้อมูลจากการอ่านความเข้าใจในตนเองในกระบวนการที่ใช้อันเกิดจากประสบการณ์ของแต่ละคน ย่อมเป็นประโยชน์ต่อความสามารถในการ

อ่านของแต่ละคนได้ ข้อสำคัญผู้สอนจะใช้กลวิธีอย่างไรที่ผู้เรียนจะมีโอกาสได้ใช้อภิปัญญาของตนมากที่สุดในการอ่านจับใจความ ดีความ ขยายความ ฯลฯ

3. โครงสร้างของเนื้อหา (Text-Structure) ผู้เขียนทุกคนย่อมมีแนวทางในการสื่อความของตน โดยเฉพาะการเขียนโครงสร้างเนื้อหาซึ่งย่อมมีจุดประสงค์ในการสื่อความหมายที่แตกต่างกัน โครงสร้างของเนื้อความจึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะช่วยให้เข้าใจเนื้อความในการอ่านได้ดี หากเข้าใจการวิเคราะห์โครงสร้างของการเขียนในเนื้อความนั้นๆ และทราบจุดมุ่งหมายของผู้เขียนได้ เช่น หากเราเข้าใจโครงการเขียนของผู้เขียนว่า ผู้เขียนกำลังบอกรายละเอียดของเรื่องเกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่าง สมองของเราส่งให้เราคาดสาขตา และคิดข้อความที่จะบอกเราว่าเป็นรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องอะไร การอ่านก็จะเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและย่อมดีกว่าการอ่านโดยไม่มีจุดมุ่งหมาย โครงสร้างของเนื้อความจะช่วยให้การอ่านมีจุดมุ่งหมายเด่นชัดขึ้นว่าต้องการหาข้อมูลอะไร กระบวนการทางความคิดย่อมจะเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ ในการจับใจความสำคัญ การแปลความ การตีความและการขยายความในการอ่าน

หน่วยพัฒนาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2556 : 9-10) กล่าวถึง ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory) หมายถึง แนวคิดหลักความจริงที่พรรณนา อธิบาย ทำนาย ปรากฏการณ์ต่างๆ เกี่ยวกับการเรียนรู้ ซึ่งได้รับการพิสูจน์ ทดสอบ ตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และได้รับการยอมรับว่าเชื่อถือได้ และสามารถนำไปใช้เป็นหลักหรือกฎการเรียนรู้ย่อยๆ หรือนำไปใช้เป็นหลักในการจัดกระบวนการเรียนรู้แก่ผู้เรียนได้

การนำแนวคิดของกลุ่มพฤติกรรมนิยมมีเงื่อนไขของทฤษฎีที่มีส่วนในการส่งเสริม และสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด ดังนี้

1. ผู้เรียนไม่มีหรือมีน้อยมากในประสบการณ์หรือองค์ความรู้ของเนื้อหาวิชา
2. การระลึกหรือจดจำข้อเท็จจริงพื้นฐาน และการตอบสนองอย่างอัตโนมัติเป็นสิ่งที่ต้องการให้เกิด
3. ภาระงานเล็กๆ ที่ต้องการเสร็จสมบูรณ์ ต้องไม่เบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานการปฏิบัติงาน (Performance standard)
4. การเสริมแรงอย่างต่อเนื่องในพฤติกรรมที่ต้องการจะส่งผลต่อความรอบรู้
5. ความถูกต้องและความรวดเร็วเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมาก
6. การเรียนการสอนต้องการให้เกิดผลสำเร็จภายในช่วงระยะเวลาอันสั้น

การสร้างสรรค้ความรู้ด้วยปัญญา (Constructivism) หลักการที่สำคัญของแนวคิดนี้ คือในการเรียนรู้ของผู้เรียนจะเกิดจากการที่ผู้เรียนจะต้องเป็นกระทำ (Active) และสร้างความรู้ ซึ่งการเรียนรู้หรือการสร้างความรู้ตามแนวความคิด Constructivists แบ่งเป็น 2 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีการเรียนรู้พุทธิปัญญานิยม (Cognitive Constructivism) มีรากฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการของพือาเจต์ ทฤษฎีนี้ถือว่าผู้เรียนเป็นผู้กระทำ (Active) และเป็นผู้สร้างความรู้ขึ้นในใจเอง ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมีบทบาทในก่อให้เกิดความไม่สมดุลทางพุทธิปัญญาขึ้นเป็นเหตุให้ผู้เรียนปรับความเข้าใจเดิมที่มีอยู่ให้เข้ากับข้อมูลข่าวสารใหม่ จนกระทั่งเกิดความสมดุลทางพุทธิปัญญา หรือเกิดความรู้ใหม่ขึ้น

2. ทฤษฎีพัฒนาการของวิกีออสกี้ (Social Constructivism) ซึ่งถือว่าผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น (ผู้ใหญ่หรือเพื่อน) ในขณะที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรืองานในสถานะสังคม (Social Context) ซึ่งเป็นตัวแปรที่สำคัญและขาดไม่ได้ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมทำให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยการเปลี่ยนแปลงความเข้าใจเดิมให้ถูกต้องหรือซับซ้อนกว้างขวางขึ้น

คุณลักษณะร่วมของทฤษฎี Constructivism

1. ผู้เรียนสร้างความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ด้วยตนเอง
2. การเรียนรู้สิ่งใหม่ขึ้นกับความรู้เดิมและเข้าใจในสิ่งที่มียู่ปัจจุบัน
3. การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมีความสำคัญต่อการเรียนรู้
4. การจัดสิ่งแวดล้อมกิจกรรมที่คล้ายคลึงกับชีวิตจริงทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

อย่างมีความหมาย

เงื่อนไขที่ Constructivism ช่วยสนับสนุนการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ

1. การเรียนการสอนจะเกิดขึ้นด้วยกระบวนการที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน

2. ผู้เรียนจะรวบรวมและจัดองค์ความรู้ปัจจุบันจากความเข้าใจในสถานการณ์ใหม่
3. แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายจะช่วยเหลือผู้เรียนในการสืบค้น
4. เวลาต้องมีเพียงพอที่จะทำผลงาน/ชิ้นงาน/การปฏิบัติการได้ สำหรับผู้เรียน รวมทั้ง

การสืบค้นและประมวลผลองค์ความรู้

การออกแบบการสอนตามแนวคิด Constructivism เพื่อให้ผู้เรียน ได้แก้ปัญหาที่มีความหมาย และเป็นปัญหาในชีวิตจริง ซึ่งผู้เรียนแต่ละคนต่างก็มีความต้องการและมีประสบการณ์ ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในโลกลงความเป็นจริง และต้องการสร้างองค์ความรู้เหล่านั้น ผู้สอนจึงควรจัดเตรียมหากกลุ่มหรือกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ได้คิดแก้ปัญหาต่างๆ ผู้สอนจึงต้องคอยช่วยเหลือด้วยการอำนวยความสะดวกและชี้แนะ

จากทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจในการอ่านดังกล่าวมาแล้วนั้น ผู้สอนจะต้องรู้และทำความเข้าใจ อันจะนำทฤษฎีการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) และการสร้างสรรค์

ความรู้ด้วยปัญญา (Constructivism) ไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียน ให้มีความเข้าใจในการอ่านมากยิ่งขึ้น

จิตวิทยาการเรียนรู้เกี่ยวกับความเข้าใจในการอ่าน

รุจีร์ ภู่อาระ (2545 : 28-37) เสนอแนะทฤษฎีที่มีผลต่อการเรียนรู้ไว้ 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ความพร้อม (Readiness) เป็นภาวะที่เกิดขึ้นในร่างกายและจิตใจที่สามารถพัฒนาขึ้น ได้จากการจัดประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งธอร์น ไคค์ (Thorndike) เป็นกำหนดกฎแห่งความพร้อมไว้

2. เจตคติ (Attitude) เป็นท่าทีของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะสังเกตได้จากการ แสดงออกด้วยท่าทางหรือคำพูด

3. แรงจูงใจ (Motive) และการจูงใจ (Motivation) เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ อย่างมาก ซึ่งจากการทดลองของพาฟลอฟ ธอร์น ไคค์และวัตสัน (Pavlov Thorndike & Watson) ได้ข้อสรุปว่า “ถ้าไม่มีแรงจูงใจ การเรียนรู้จะไม่เกิดขึ้น เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้วไม่มีการเสริมแรง การเรียนรู้ใหม่ๆ ก็ไม่เกิดขึ้น การเรียนรู้เดิมอาจลดลงและหายไปในที่สุด ถ้าไม่ถาวรฝังแน่นพอ” แรงจูงใจเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะ คือ

3.1 แรงจูงใจภายนอก (Extrinsic Motive)

3.2 แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motive)

4. การถ่ายโอนการเรียนรู้ (Transfer of Learning) เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะนำผู้เรียน ไปสู่การเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และนำผลการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน การถ่ายโอนความรู้เกิดจาก ความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนมาและเจตคติที่จะเรียนรู้ต่อไป ประกอบกับทักษะการฝึกฝนสิ่งที่ เรียนรู้อยู่นั้นเกิดความเข้าใจสิ่งใหม่ซึ่งในเรื่องนี้ ธอร์น ไคค์ (Thorndike) กล่าวไว้ว่า การถ่ายโอนการ เรียนรู้จากสถานการณ์หนึ่ง ไปยังสถานการณ์หนึ่งนั้น สถานการณ์ทั้งสองจะต้องมีองค์ประกอบ ที่คล้ายคลึงกัน คือ เนื้อหา วิธีการ และเจตคติที่สัมพันธ์กันกับสถานการณ์เดิม นอกจากนี้ เกสตัลท์ (Gestalt) ยังได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า การถ่ายโอนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้มองเห็นรูปร่างทั้งหมดของ ปัญหา และรับรู้ความสัมพันธ์นั้นเข้าไปกล่าวคือสถานการณ์ใหม่จะต้องสัมพันธ์กับสถานการณ์เดิม

5. การจำ การลืม และการคิด

5.1 การจำ หมายถึง ความสามารถของสมองที่จะเก็บหรือคงที่สิ่งที่ได้เรียนรู้ไว้ใน ช่วงเวลาที่ควรจำ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

5.1.1 การทบทวนสิ่งที่จำได้ (Recall) เป็นความสามารถที่จะชี้บอก จำแนก ระบุ อธิบาย บรรยาย ด้วยตนเองในสิ่งที่จำได้ต่อผู้อื่น

5.1.2 การระลึกได้ (Recognition) เป็นความสามารถที่จะชี้บอก จำแนก ระบุ สิ่งที่เคยจำได้ เมื่อสิ่งใหม่ๆ ที่มีลักษณะคล้ายกับสิ่งที่เคยทำมาแล้ว

5.2 การลืม หมายถึง การไม่รักษาความจำไว้ ซึ่งอาจเกิดได้ทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว

5.3 การคิด เป็นกระบวนการสร้างภาพให้ปรากฏขึ้นในสมอง ซึ่งบางครั้งอาจต่อเนื่องมาจากความจำ ความคิดมี 4 ลักษณะ ดังนี้

5.3.1 การคิดต่อเนื่อง (Associative Thinking) เป็นการคิดที่มีสาเหตุซ่อนเร้น อยู่ภายในบางครั้งบอกความต้องการของส่วนลึกของหัวใจ ความลับที่เก็บอยู่ บางครั้งอาจเปิดเผย เป็นนัยๆ

5.3.2 การคิดอย่างมีเป้าหมาย (Direct Thinking) เป็นการคิดที่ต้องอาศัยข้อมูล ต่างประกอบการใช้เหตุผลและการคิดสิ่งใหม่

5.3.3 การคิดหาเหตุผล (Reasoning Thinking) เป็นการคิดที่ต้องมีหลักเกณฑ์ กฎ มาให้แล้วยกตัวอย่างประกอบตามเกณฑ์ ทฤษฎี หรือคิดจากส่วนย่อยหรือรวบรวมข้อมูลต่างๆ อย่างเป็นระบบจนสามารถสรุปเป็นหลักการ กฎเกณฑ์ ความคิดรวบรวม

5.3.4 การคิดแก้ปัญหา (Problem Thinking) เป็นการคิดที่ต้องการหาทางออก หรือแก้ปัญหาที่ประสบ ซึ่งเป็นการนำกระบวนการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ 5 ขั้นตอน มาใช้ ได้แก่

- ทำความเข้าใจกับปัญหา
- รวบรวมแนวทาง ข้อมูล และจำไว้ใช้แก้ปัญหา
- ตั้งสมมติฐานจากกาทดลอง
- เลือกทางเลือกในการแก้ปัญหา
- ลงมือแก้ปัญหา

ศิริพร จิปนวัฒนา (2553 : 13-21) กล่าวถึง การนำหลักจิตวิทยามาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนซึ่งแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ จิตวิทยาการเรียนรู้ และจิตวิทยาการศึกษา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

จิตวิทยาการเรียนรู้ จิตวิทยาการเรียนรู้สำหรับการจัดการเรียนการสอน คือ พัฒนาการของผู้เรียน พัฒนาการของผู้เรียน เป็นทฤษฎีที่เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กตามทัศนะของเพียเจต์ (Piaget) เป็นทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับทั่วไป โดยให้ข้อสรุปว่าพัฒนาการทางความคิดของเด็กเริ่มจากทารก จนถึงวัยรุ่นจะมีขั้นตอนพัฒนาตามเกณฑ์อายุเป็นขั้นๆ โดยไม่มีการข้ามขั้นและมีด้วยกันทั้งหมด 4 ขั้น โดยแยกตามอายุ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นรับรู้โลก ภายนอกประสาทสัมผัสและการใช้กล้ามเนื้อ (Sensory Motor Stage) อายุระหว่าง 0-2 ปี

ขั้นที่ 2 ขั้นก่อนที่จะคิดหาเหตุผลเป็น (Proportional Stage) อายุระหว่าง 2-6 ปี

ขั้นที่ 3 ขั้นรู้จักใช้ความคิดโล่เรียงหาเหตุผลจากสิ่งที่เป็นรูปธรรม (Concrete Operational Stage) อายุระหว่าง 7-11 ปี เทียบได้กับชั้น ป.2-6

ขั้นที่ 4 ขั้นใช้ความคิดโล่เรียงหาเหตุผลจากสิ่งที่เป็นนามธรรม (Formula Operational Stage) อายุระหว่าง 12-14 ปี เทียบได้กับชั้น ม.1-ม.3

จิตวิทยาการศึกษา การเรียนการสอนจะมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นถ้าผู้สอนนำหลักจิตวิทยาการศึกษา มาประยุกต์ใช้ ซึ่งจิตวิทยาการศึกษาที่สำคัญกล่าวถึงเรื่องต่างๆ ดังนี้

1. ความพร้อม (Readiness) ความพร้อมผู้เรียนย่อมส่งผลให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ สิ่งที่ทำให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเรียน คือ ประสาทสัมผัสอันสมบูรณ์ สุขภาพดี ความสนใจ สติปัญญาดี อุดมภูมิ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ เป็นต้น
2. การจูงใจ (Motivation) ผู้สอนพึงใช้การจูงใจทั้งภายนอกและภายใน กระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจ ตั้งใจ ขยัน หมั่นเพียร และประพฤติตนในทางที่ดี
3. ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences) ผู้เรียนในห้องเรียนนั้นแตกต่างกันทั้งทางกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม ความสนใจ ความถนัด ฯลฯ ผู้สอนต้องสอนด้วยความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น สอนเป็นกลุ่มตามความสามารถ การให้งานตามความสามารถของ สติปัญญา และความถนัดพิเศษ
4. เจตคติ (Attitude) ผู้เรียนมีความรู้สึกนึกคิดที่ดีต่อผู้สอนและต่อวิชาที่เรียนย่อมเป็นส่วนสำคัญที่ส่งเสริมการเรียนการสอน แต่ถ้าผู้เรียนมีเจตคติที่ไม่ดีต่อผู้สอนและวิชาที่เรียนแล้ว การเรียนย่อมไร้ผล ฉะนั้นผู้สอนจึงจำเป็นต้องปลูกฝังเจตคติที่ดี แก่ไขเจตคติที่ไม่ดีต่อผู้สอน และวิชาที่เรียนด้วยการปรับปรุงบุคลิกภาพของผู้สอน ปรับปรุงการสอนให้มีคุณภาพน่าสนใจต่อผู้สอน ช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนตามความสามารถของตน
5. ความคิดรวบยอด (Concept) การสร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับบทเรียนใดๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งกับบทเรียนนั้น ผู้สอนควรปฏิบัติ ดังนี้

5.1 สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม

5.2 สอนจากง่ายไปยาก

5.3 สอนจากสิ่งที่รู้ไปหาสิ่งที่ไม่รู้

5.4 สอนจากตัวอย่างหากฎเกณฑ์

5.5 สอนให้ผ่านประสาทสัมผัสหลายๆ ด้าน การสัมผัสที่ถูกต้องชัดเจนจะช่วยให้เกิดสัญชาตญาณ (Perception) ก่อให้เกิดความคิดรวบยอดที่ถูกต้องชัดเจน

6. การถ่ายโอน (Transfer) หมายถึง การประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์ใหม่ เนื้อหาใหม่ วิธีการใหม่ที่แตกต่างจากเดิม ซึ่งการเรียนรู้เดิมจะมีส่วนช่วยให้เกิดการเรียนรู้ใหม่เกิดขึ้นได้ง่ายขึ้น ดังนั้นผู้จึงจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้นำความรู้ตลอดจนวิธีการต่างๆ ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่

จะเห็นได้ว่าในการจัดการเรียนการสอนนั้น การจะให้ผู้เรียนมีความสนใจในเรื่องที่เรียน เกิดการเรียนรู้และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีนั้น ครูต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ ความสนใจและความพร้อมของผู้เรียน ตลอดจนการสร้างแรงจูงใจเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความใคร่รู้ ในการสอนอ่านนั้นผู้สอนจะต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยาในการเรียนรู้เช่นกัน โดยจะต้องจัดสิ่งแวดล้อมที่เร้าความสนใจ มีการฝึกฝนบ่อยๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อให้ผู้อ่านเกิดทักษะ ตลอดจนต้องมีการเสริมแรงและควรจัดเนื้อหาเป็นหมวดหมู่ ช่วยให้ผู้อ่านเกิดการรับรู้ได้เร็วขึ้น

จุดมุ่งหมายในการอ่าน

การอ่านที่ดีนั้น ผู้อ่านควรมีจุดมุ่งหมายในการอ่านที่ชัดเจนว่าต้องการรู้สิ่งใดจากการอ่าน เพราะจุดมุ่งหมายของการอ่านนั้นมีอยู่หลายประการ หากผู้อ่านกำหนดจุดมุ่งหมายให้ชัดเจนจะช่วยให้การอ่านเป็นไปตามทิศทางที่ต้องการ ไม่เสียเวลาไปเปล่าประโยชน์และยังช่วยให้การอ่านมีประสิทธิภาพ ดังที่

สullivan มันทเรชวูวิทซ์ (2545 : 5-6) ได้สรุปจุดมุ่งหมายการอ่านของคลิฟฟอร์ดและฮิวเบอร์ (Clifford, & Huebner 1991, p.167) ไว้ดังนี้

1. ตอบสนองอารมณ์ที่ผู้อ่านพอใจ
2. ช่วยให้เกิดความต้องการในชีวิตประจำวัน เพราะการอ่านช่วยชดเชยอารมณ์ที่ขาดหายไป และช่วยตอบสนองความต้องการในส่วนของ อารมณ์หรือความรู้สึกที่ต้องการ
3. ติดตามเรื่องราวที่ได้รับฟังจากผู้อื่น
4. ส่งเสริมให้มีความกระตือรือร้นในการอ่านเรื่องสั้นๆ เพิ่มขึ้น
5. รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
6. ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดของสมอง
7. ช่วยให้มีความรู้เพิ่มขึ้น สามารถประกอบการต่างๆ
8. รู้จักสถานที่ที่ไม่สามารถเดินทางไปเยือน แต่สามารถหาประสบการณ์ได้จากการอ่าน
9. ส่งเสริมให้มีความคิดสร้างสรรค์ โดยการอาศัยแนวทางจากเรื่องที่อ่าน
10. มีความคิดเป็นอิสระในการเลือกเรื่องที่อ่าน

11. มีความเฉลียวฉลาด โดยใช้ความรู้และแนวคิดจากเรื่องที้อ่านไปสนทนาตอบโต้กับผู้อื่นได้

12. เป็นการใช้เวลาในการพักผ่อน

13. ช่วยให้เกิดความสนใจในเรื่องใหม่

14. ส่งเสริมการฝึกทักษะการอ่านขั้นพื้นฐานไปสู่ขั้นที่สูงขึ้น

15. ช่วยให้มีสุขภาพจิตดี

16. เปิดเผยความลึกลับในเรื่องราวบางเรื่องที้อ่านยังไม่เคยรู้มาก่อน

17. ช่วยให้มีความคิดแตกฉานมากขึ้น

18. เป็นการฝึกให้มีระดับความคิดสูงขึ้น

19. ส่งเสริมให้ผู้อ่านมีน้ำใจเป็นนักกีฬา

20. นำความรู้ที้อ่านมาแก้ปัญหาดังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเรื่องส่วนตัว

21. ส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ร่วมกับผู้เขียน

22. ส่งเสริมให้ผู้อ่านสามารถเผชิญหน้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ ด้วยความเชื่อมั่นมาก

ยิ่งขึ้น

23. พัฒนาคุณค่าทางสังคม โดยอาศัยความรู้ที้อ่านไปใช้ประโยชน์ให้

กว้างขวางขึ้น

24. ช่วยให้ผู้อ่านมีหูตากว้างไกลมากยิ่งขึ้น

กระทรวงศึกษาธิการ (2549 : 9) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการอ่านไว้ดังนี้

1. การอ่านหาความรู้

2. อ่านเพื่อความบันเทิง

3. การอ่านเพื่อทราบข่าวสาร ความคิด

4. การอ่านเพื่อจุดประสงค์เฉพาะแต่ละครั้ง

นอกจากนี้ โครงการยกระดับคุณภาพครูทั้งระบบ ด้วยระบบ E-Training กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับผู้สอนระดับประถมศึกษา (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับผู้สอนระดับประถมศึกษา 2555, 2558. <http://www.utqplus.com>) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการอ่านไว้ว่า ตามปกติเราอ่านหนังสือเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ บางครั้งอ่านเพราะไม่ได้ตั้งความหวังว่าจะได้ประโยชน์อะไรมากมายนัก อ่านเพื่อความเพลิดเพลิน แต่เมื่ออ่านแล้วกลับได้ประโยชน์จากการอ่านมากมายอย่างไม่ถึงก็มิ อย่างไรก็ตามเรามักอ่านหนังสือโดยมิเป้าหมาย ดังนี้

1. อ่านเพื่อความบันเทิง หนังสือเป็นเพื่อนกับคนทั้งโลก ช่วยให้ผู้อ่านคลายเหงา หัวเราะ ยิ้มแย้มแจ่มใส แม้บางคนจะร้องไห้จากการอ่านแต่เป็นการร้องไห้ทีอให้ความพอใจแก่ผู้อ่าน

การอ่านประเภทนี้ผู้อ่านจะอ่านไปเรื่อยๆ ไม่ต้องคิดอะไรจริงจัง แต่มีบางคนเช่นกันที่อ่านพินิจพิเคราะห์ ทำให้ได้อรรถรสของการอ่าน ก็ถือเป็นความบันเทิงใจ

2. การอ่านเพื่อหาความรู้ อาจกล่าวได้ว่าหนังสือเป็นชุมทรัพย์อันยิ่งใหญ่ ลึกซึ้ง เป็นคลังความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ๆ ทุกๆ นาที ผู้อ่านสามารถใช้การอ่านเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัดใดๆ การอ่านจึงเป็นเสมือนกุญแจทองของชีวิต แต่การอ่านเพื่อหาความรู้นี้ต้องใช้ทักษะการอ่าน และกระบวนการทำงานของสมองที่สูงกว่าการอ่านเพื่อความบันเทิง รวมทั้งต้องใช้สมาธิและความตั้งใจสูงกว่า

3. การอ่านเพื่อเสริมสร้างความคิด การอ่านชนิดนี้เป็นการอ่านที่ค่อนข้างยาก ผู้อ่านจะต้องมีความรู้ในเรื่องที่อ่านเป็นอย่างดี อ่านแล้วต้องพิจารณาไตร่ตรอง หาทางขยายความคิดหรือขัดแย้งเพื่อหาแนวทางใหม่สำหรับตน การอ่านชนิดนี้จึงทำให้ผู้อ่านมีปัญหามากตนเองอยู่เสมอ การพยายามหาคำตอบจึงเป็นการสร้างเสริมความคิดที่ได้จากการอ่าน

สรุปได้ว่า การอ่านมีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาหาความรู้ หาข้อเท็จจริง ศึกษาค้นคว้าในเรื่องราวต่างๆ โดยละเอียดหรือโดยย่อทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวที่อ่าน เพื่อความบันเทิง ความเพลิดเพลินซึ่งเป็นการคลายเครียดช่วยพัฒนาความรู้สึกรัก และพัฒนาอารมณ์ การอ่านเพื่อเสริมสร้างความคิดอ่านแล้วต้องพิจารณาไตร่ตรอง หาทางขยายความคิดหรือขัดแย้งเพื่อหาแนวทางใหม่สำหรับตน ตลอดจนอ่านเพื่อปรับปรุงบุคลิกภาพที่สามารถช่วยให้ผู้อ่านเข้าสู่วงสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและสนทนา ได้อย่างราบรื่น

กระบวนการอ่าน

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542 : 10) กล่าวถึง กระบวนการอ่านไว้ว่ามีขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอน ได้แก่ การรู้จักคำ การเข้าใจความหมาย การมีปฏิริยาต่อสาร และการรวบรวมความคิด

ขั้นที่ 1 การรู้จักคำ เป็นกระบวนการอ่านขั้นแรกที่เกิดขึ้นเมื่อผู้อ่านรู้จักคำ และรับรู้ความหมายของคำนั้น โดยทั่วไปการอ่านข้อความจะอ่านเป็นกลุ่มคำ วลี ประโยค ข้อความหรือเรื่องราว การอ่านออกเสียงหากผู้อ่านสามารถแปลรหัสด้วยอักษรออกมาเป็นเสียงได้ถูกต้อง การรู้จักคำมากก็จะทำให้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้มากขึ้น แม้ว่าจะมีคำบางคำที่ไม่รู้จักความหมายมาก่อน คำอื่นๆ ที่แวดล้อมคำนั้นจะช่วยให้เข้าใจความหมายของคำนั้นได้ เป็นการรู้จักคำ โดยอาศัยเนื้อความของคำที่แวดล้อม เรียกว่า การอ่านโดยอาศัยบริบท

ขั้นที่ 2 การเข้าใจความหมายของสาร เป็นกระบวนการรับสารซึ่งแสดงออกจากถ้อยคำ วลี ประโยค ข้อความ เรื่องราว ตลอดจนพื้นฐานความรู้และประสบการณ์การอ่าน แต่ละคนอาจจะเข้าใจสารไม่ตรงกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การตีความ ความหมายของสารในคำคำเดียวกัน อาจมีความหมายนัยเดียวหรือหลายนัยสำหรับคนหนึ่ง และอาจมีความหมายต่างกันโดยสิ้นเชิงสำหรับอีกคนหนึ่ง

คำบางคำยังมีความหมายที่ขึ้นอยู่กับบริบทและเป็นสารที่แสดงให้เห็นถึงอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ตลอดจนเจตนาของผู้เขียนอีกด้วย ดังนั้นการทำความเข้าใจความหมายของสารของคำ ข้อความหรือเรื่องราวจึงมีความสำคัญในกระบวนการอ่าน

ขั้นที่ 3 การมีปฏิริยาต่อสาร เป็นกระบวนการการรับสารที่เกิดขึ้นเมื่ออ่านแล้วคิด คล้อยตามหรือขัดแย้ง หรือแยกแยะข้อมูลและเปรียบเทียบว่า ส่วนใดเหมาะสมหรือตรงกับความหมายที่แท้จริงของเรื่องที่อ่าน การคิดในลักษณะเช่นนี้คือการมีปฏิริยาต่อสารซึ่งมีทั้งด้านอารมณ์ และความคิด ผู้อ่านจะใช้วิจารณญาณตัดสินสารที่รับมาได้ โดยอาศัยความรู้และประสบการณ์ ทั้งในชีวิต และจากการอ่าน ซึ่งสะสมมาตั้งแต่เดิม เช่น ข้อความเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคมหรือเกี่ยวกับภาษา หรือวิชาการ ผู้อ่านที่สามารถเข้าใจและมีปฏิริยาต่อสารได้ จะต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องนั้น ถ้าขาดความรู้จะอ่านรู้เรื่องแต่ไม่สามารถตัดสินว่าสาระสำคัญคืออะไร ตอนใดเป็นข้อเท็จจริง หรือเป็นข้อคิดเห็น ซึ่งจะทำให้ไม่สามารถสรุปความคิดและแก้ปัญหาได้

ขั้นที่ 4 การรวบรวมความคิด เป็นขั้นตอนการตัดสินหรือประเมินได้ว่าผู้อ่านอ่านแล้ว เข้าใจมากน้อยเพียงใด สามารถที่จะสรุปรวบรวมความรู้และความคิดจากเรื่องที่อ่านนำมาประสม ประสานความรู้ ความคิดและประสบการณ์เดิมของผู้อ่าน นอกจากนี้ยังเป็นขั้นตอนการอ่านที่ทำให้ ผู้อ่านได้เปรียบเทียบสิ่งใหม่กับสิ่งเก่า แล้วเลือกรับหรือจดจำตามที่ต้องการ ความรู้และความคิดที่ ประสมหรือเพิ่มพูนมากขึ้นเป็นความสนใจใหม่ๆ หรือทัศนคติใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในกระบวนการอ่าน ขั้นสุดท้าย

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2545 : 68) กล่าวว่า การอ่านเป็นการทำงานที่สัมพันธ์กับสมอง กระบวนการ คือ กระบวนการกลไกซึ่งเกี่ยวข้องกับ การนำสิ่งเร้าเข้าสู่สมองอีกกระบวนการหนึ่งเป็นการรับรู้ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแปลความของสิ่งเร้าหลังจากที่เข้าสู่สมอง แล้วจะเห็นได้ว่าการอ่าน เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของตา หูและสมอง ตาจะจำแนกสิ่งที่มองเห็นแล้วส่งไปยังสมองเพื่อแปลความ ผู้อ่านจะอ่านเร็ว อ่านช้า หรือมีปัญหาในการอ่านก็ขึ้นอยู่กับ การเคลื่อนไหวของตา การมองย้อนกลับและการกวาดสายตา ในแต่ละบรรทัด การพัฒนาการเคลื่อนไหวสายตาจึงเป็นสิ่งสำคัญ ส่วนหูเป็นอวัยวะที่รับฟังหรือ ได้ยินเสียง หากมีอาการผิดปกติจนไม่สามารถแยกได้ว่าเป็นอะไรหรือไม่ได้ยินเสียง จะมีผลกระทบต่อ การอ่านและการพูดเช่นกัน ประการสุดท้ายคือสมองซึ่งเป็นตัวควบคุมการทำงาน ทำหน้าที่รับรู้ แปลความ หรือสัญลักษณ์ต่างๆ ถ้าสมองไม่พัฒนาไปตามลำดับขั้นจะทำให้เกิดอาการผิดปกติส่งผลกระทบมาถึงการอ่านของเด็กเป็นอย่างมาก

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553 : 62-63) ได้เสนอความหมายของกระบวนการอ่านไว้ว่า การอ่านเป็นกระบวนการ ซึ่งผู้อ่านสร้างความหมายหรือพัฒนาการตีความระหว่าง การอ่าน ผู้อ่านจะต้องรู้หัวข้อเรื่อง รู้จุดประสงค์การอ่าน มีความรู้ทางภาษาที่ใกล้เคียงกับภาษาที่ใช้ในหนังสือ

ที่อ่านโดยใช้ประสบการณ์เดิมเป็นประสบการณ์ทำความเข้าใจกับเรื่องที่อ่าน โดยเสนอกระบวนการอ่านไว้ดังนี้

1. การเตรียมการอ่าน ผู้อ่านจะต้องอ่านชื่อเรื่อง หัวข้อย่อจากสารบัญเรื่อง อ่าน คำนำ ให้ทราบจุดมุ่งหมายของหนังสือ ตั้งจุดประสงค์ของการอ่าน จะอ่านเพื่อความเพลิดเพลินหรืออ่านเพื่อหาความรู้ วางแผนการอ่านโดยอ่านหนังสือตอนใดตอนหนึ่งว่าความยากง่ายอย่างไร รูปแบบของหนังสือเป็นอย่างไร เหมาะกับผู้อ่านประเภทใด คาดความเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร เตรียมสมุด ดินสอ สำหรับจดบันทึกข้อความหรือเนื้อเรื่องที่สำคัญขณะอ่าน

2. การอ่าน ผู้อ่านจะอ่านหนังสือให้ตลอดเล่มหรือเฉพาะที่ต้องการอ่าน ขณะอ่าน ผู้อ่านจะใช้ความรู้จากการอ่านคำ ความหมายของคำมาใช้ในการอ่าน รวมทั้งการรู้จักการแบ่งวรรคตอนด้วย การอ่านเร็วจะมีส่วนช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่อง ได้ดีกว่าการอ่านช้า ซึ่งจะสะกดคำอ่านหรืออ่านย้อนไปย้อนมา ผู้อ่านจะใช้บริบทหรือคำแวดล้อมช่วยในการตีความหมายของคำ เพื่อทำความเข้าใจเรื่องที่อ่าน

3. การแสดงความคิดเห็น ผู้อ่านจะจดบันทึกข้อความที่สำคัญ หรือเขียนแสดงความคิดเห็น ตีความข้อความที่อ่าน อ่านซ้ำในตอนที่ไม่เข้าใจเพื่อทำความเข้าใจ ได้ถูกต้อง ขยายความคิดจากการอ่าน จับคู่กับเพื่อนสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตั้งข้อสังเกตจากรเรื่องที่อ่าน ถ้าเป็นการอ่านบทกลอนจะต้องอ่านทำนองเสนาะดังๆ เพื่อฟังเสียงการอ่านและเกิดจินตนาการ

4. การอ่านสำรวจ ผู้อ่านจะอ่านซ้ำโดยเลือกอ่านตอนใดตอนหนึ่ง ตรวจสอบคำและภาษาที่ใช้ สำรวจโครงเรื่องของหนังสือ เปรียบเทียบหนังสือที่อ่านกับหนังสือที่เคยอ่าน สำรวจและเชื่อมโยงเหตุการณ์ในเรื่องและการลำดับเรื่อง และสำรวจคำสำคัญที่ใช้ในหนังสือ

5. การขยายความคิด ผู้อ่านจะสะท้อนความเข้าใจในการอ่าน บันทึกข้อคิดเห็น คุณค่าของเรื่อง เชื่อมโยงเรื่องราวในเรื่องกับชีวิตจริง ความรู้สึกจากการอ่าน จัดทำโครงการหลักการอ่าน เช่น วาดภาพ เขียนบทละคร เขียนบันทึกรายงานการอ่าน อ่านเรื่องอื่นๆ ที่ผู้เขียนคนเดียวกันแต่งอ่านเรื่องเพิ่มเติม เรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่อ่าน เพื่อให้ได้ความรู้ที่ชัดเจนและกว้างขวางขึ้น

ดังนั้น กระบวนการอ่านถือเป็นกระบวนการคิดทางสมองเป็นสิ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันเพราะในกระบวนการอ่านเกิดความสัมพันธ์กันระหว่างการรับรู้ทางกายด้วยสายตา เมื่อรับรู้แล้วสมองจะทำความเข้าใจ แปลความ ตีความด้วยกระบวนการทางความคิด โดยอาศัยประสบการณ์ของตนมาเป็นพื้นฐานที่จะสามารถแปลความหมายและนำความหมายนั้นมาใช้ประโยชน์ตามความต้องการ ซึ่งการรู้จักคำ การเข้าใจความหมายของตัวอักษรที่อ่าน จะทำให้เกิดการรับรู้และมีปฏิริยาต่อสารได้อย่างรวดเร็ว และตรงตามที่ผู้เขียนต้องการสื่อมายังผู้อ่าน ซึ่งการมีปฏิริยาต่อสารและรวบรวมความคิดช่วยทำให้เกิดความเข้าใจในการอ่านได้ดีขึ้น

ประเภทของการอ่าน

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2546 : 2) แบ่งประเภทของการอ่านออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. การอ่านในใจ คือ การอ่านที่ผู้อ่านไม่เปล่งเสียงออกมา แต่จะตีความจากตัวหนังสือที่เขียนหรือพิมพ์ขึ้นมา ตลอดจนสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ใช้แทนตัวหนังสือ
2. การอ่านออกเสียง คือ การแปลสัญลักษณ์จากตัวหนังสือที่พิมพ์หรือเขียนขึ้นมา โดยการเปล่งเสียงออกมาเป็นเสียงอ่าน จากการผสมคำและและตัวสะกด การันต์ของตัวอักษรและวรรณยุกต์ที่กำกับ ซึ่งเป็นการสื่อความหมายให้ผู้ฟังเข้าใจและตีความได้จากเสียงอ่าน

โครงการยกระดับคุณภาพครูทั้งระบบ ด้วยระบบ E-Training กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับผู้สอนระดับประถมศึกษา (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับผู้สอนระดับประถมศึกษา 2555, 2558. <http://www.utqplus.com>) ได้จำแนกการอ่านออกเป็น 2 ประเภท คือ การอ่านออกเสียง และการอ่านในใจ เพื่อให้เห็นหรือจำแนกพฤติกรรมการอ่านให้ชัดเจนขึ้นเท่านั้น ซึ่งเปรียบเทียบให้เห็นดังนี้

1. การอ่านในใจ เป็นการถ่ายทอดตัวอักษรออกมาเป็นความคิดโดยตรง แต่การอ่านออกเสียงเป็นการถ่ายทอดตัวอักษรมาเป็นความคิด แล้วจึงถ่ายทอดความคิดนั้นมาเป็นเสียง ดังนั้นการอ่านในใจจึงง่ายกว่าการอ่านออกเสียง เพราะมีขั้นตอนน้อยกว่า
2. การอ่านในใจช่วยให้ผู้อ่านรู้ความหมาย และจับใจความสำคัญของสิ่งที่อ่านได้เร็วกว่าการอ่านออกเสียง เพราะสามารถอ่านข้ามพลาความได้
3. การอ่านออกเสียงเป็นการอ่านเพื่อผู้ฟัง แต่การอ่านในใจเป็นการอ่านเพื่อตนเอง ดังนั้นการอ่านออกเสียงจึงต้องคำนึงถึงผู้ฟังเป็นสำคัญ
4. การอ่านในใจ ผู้อ่านสามารถย้อนกลับมาอ่านข้อความเดิมได้ แต่การอ่านออกเสียงไม่สามารถทำได้ เพราะจะทำให้เบื่อและรำคาญ

หลักการอ่านออกเสียง

1. อ่านข้อความล่วงหน้าก่อน โดยเน้นการศึกษาเรื่อง เนื้อหาสาระ คำศัพท์ และการแบ่งวรรคตอน
2. จังหวะการอ่าน ผู้อ่านต้องอ่านด้วยอัตราเร็วที่คนส่วนใหญ่ฟังได้เข้าใจดี ถ้าอ่านเร็วเกินไป ผู้ฟังจะฟังไม่ทัน ถ้าอ่านช้าผู้ฟังจะรำคาญ
3. การแบ่งช่วงการอ่าน คือ การแบ่งประโยคออกเป็นข้อความสั้นๆ เพื่อให้การอ่านนำฟังขึ้น ผู้ฟังเข้าใจได้ง่ายขึ้น
4. ลีลาการอ่าน หมายถึง การให้น้ำหนักเสียงได้เหมาะสมกับข้อความที่อ่าน การเปล่งเสียงอ่านได้ชัดเจน ถูกอักขระ

5. ความดังของเสียงอ่าน ผู้อ่านต้องคาดคะเนได้ว่าควรอ่านเสียงดังมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้ฟังและสถานที่

6. อ่านถูกต้อง ไม่อ่านข้าม อ่านเว้นคำ อ่านคู่คำ หรืออ่านตะกุกตะกัก สะอึก หยุค กลางคัน เพราะทำให้การอ่านนั้นไม่น่าฟัง

7. อ่านเป็นธรรมชาติและสอดคล้องกับเรื่องที่อ่าน

8. ถือหนังสือถูกวิธี

9. ควบคุมอารมณ์ตนเองให้เป็นปกติในขณะที่อ่าน

10. ต้องเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนว่า ต้องทำให้ผู้ฟังเข้าใจเรื่องที่ตนอ่านนั้น

หลักในการอ่านในใจ

การอ่านในใจได้ดีหรือไม่ดีนั้น ขึ้นอยู่กับทักษะย่อย 2 ประการ คือ

1. ทักษะในการอ่านเร็ว

2. ทักษะในการเข้าใจความหมาย

ทักษะทั้งสองนี้สัมพันธ์กัน ไม่สามารถแยกแยะออกจากกันได้ จำเป็นต้องฝึกควบคู่กันไปให้เกิดความชำนาญ ในการฝึกอ่านในใจนั้นผู้ฝึกควรระลึกถึงข้อบกพร่องในการอ่านในใจ ดังนี้

1. ทำปากขมขมบิบในขณะที่อ่าน เพราะจะทำให้อ่านได้ช้า การอ่านที่ทำปากเคลื่อนไหวไปโดยมิได้ออกเสียง ผู้อ่านจะต้องเสียเวลาในการอ่านเท่ากับการออกเสียง วิธีฝึก ผู้อ่านใช้นิ้วแตะริมฝีปากตนเองในขณะที่อ่าน จะทำให้ผู้อ่านรู้ตัวว่าตนเคลื่อนไหวริมฝีปากหรือไม่ เมื่อฝึกได้แล้ว จะช่วยให้สามารถอ่านได้เร็วขึ้น

2. การอ่านในคอ คือ การอ่านพูดเป็นคำๆ แต่ไม่มีเสียงเล็ดลอดออกมา แต่งเสียงนั้นจะปรากฏอยู่ในลำคอ การอ่านในคอทำให้อ่านได้ช้า

3. หูได้ยินเสียงอ่านของตนเอง วิธีนี้ผู้อ่านจะอ่านออกเสียงในใจของตน ซึ่งมีผลต่ออัตราความเร็วในการอ่านเช่นกัน

4. การชี้ตัวอักษร ผู้อ่านแสดงพฤติกรรมการชี้ตัวอักษรได้ด้วยมือหรือเครื่องมืออื่นๆ เช่น ดินสอ ปากกา ฯลฯ ชี้ตัวอักษรหรือไล่เรียงบรรทัดและวิธีการเคลื่อนศีรษะไปตามลำดับตัวอักษร ทำให้อ่านได้ช้า ผู้อ่านควรฝึกกวาดสายตาดูทีเดียว

5. การอ่านกลับไปมา ความจริงการย้อนกลับเป็นพฤติกรรมที่ผู้อ่านทุกคนสามารถทำได้ ถ้าอ่านแล้วไม่เข้าใจ แต่พฤติกรรมการอ่านย้อนกลับที่ถือว่าบกพร่อง คือการย้อนกลับเป็นนิสัย ไม่ว่าจะอ่านหนังสือที่มีความยากง่ายมากหรือน้อยก็ตาม

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การอ่านในใจและการอ่านออกเสียง มีหลักในการอ่านแตกต่างกันออกไป การอ่านในใจจึงเป็นการอ่านเพื่อตนเองให้เข้าใจ ดีความ ขยายความและแปลความหมาย

การอ่านในใจช่วยให้ผู้อ่านรู้ความหมาย และจับใจความสำคัญของสิ่งที่อ่านได้เร็วกว่าการอ่านออกเสียง ส่วนการอ่านออกเสียงเป็นการอ่านเพื่อผู้ฟัง และทำให้ผู้ฟังเข้าใจเรื่องที่ตนอ่านด้วย

ระดับความเข้าใจในการอ่าน

หัวใจของการอ่าน คือ ความเข้าใจ วิลเลียม (Williams, 1994 : 2-3) กล่าวว่า การอ่านที่เพียงแต่ออกเสียง แต่ไม่มีความเข้าใจ ไม่นับว่าเป็นการอ่าน นักศึกษาหลายท่านมีความเห็นตรงกันในเรื่องของความเข้าใจ จึงได้ให้คำจำกัดความของความเข้าใจในการอ่านไว้ต่างกัน

นอกจากนี้ มิลเลอร์ (Miller, 1977 อ้างถึงใน โครงการยกระดับคุณภาพครูทั้งระบบด้วยระบบ E-Training (กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับผู้สอนระดับประถมศึกษา 2555, 2558. <http://www.utqplus.com>) ได้แบ่งระดับความเข้าใจในการอ่าน โดยเรียงลำดับจากต่ำไประดับสูง ดังนี้

1. การอ่านตามตัวอักษร (Literal Reading) เทียบเท่ากับการคิดในระดับข้อเท็จจริง และจุดมุ่งหมายทางการศึกษาในระดับความรู้ ความจำ และระดับความเข้าใจ (Bloom's Taxonomy, 1961) การทดสอบความสามารถในระดับการจำและการแปลความสิ่งที่อ่าน ใช้คำถามระดับตามตัวอักษร

2. การอ่านตีความ (Interpretative Reading) เทียบเท่ากับการคิดในระดับตีความและจุดมุ่งหมายทางการศึกษาในระดับความเข้าใจ การตีความ และการสรุปอ้างอิง (Bloom's Taxonomy, 1961) เป็นการอ่านที่เรียกว่า “การอ่านระหว่างบรรทัด” (Reading between the lines) หมายถึง การอ่านที่ผู้อ่านต้องใช้ความคิดในการอ่านเนื้อหาสาระ แล้วเสาะแสวงหาความหมายโดยนัยที่ซ่อนเร้นอยู่ในข้อความที่ปรากฏอยู่ ซึ่งผู้เขียนไม่ได้กล่าวออกมาโดยตรง การอ่านประเภทนี้ผู้อ่านต้องมีพื้นฐานความรู้ความสามารถทางการอ่านตามตัวอักษร เพื่อที่จะใช้ความสามารถในการวิเคราะห์และสังเคราะห์สิ่งที่อ่าน

3. การอ่านอย่างใช้วิจารณญาณ (Critical Reading) เทียบเท่ากับการคิดในระดับแนวร่วมสัมพันธ์และจุดมุ่งหมายทางการศึกษาในระดับการประเมิน (Bloom's Taxonomy, 1961) เป็นการอ่านที่เรียกว่า “การอ่านเหนือบรรทัด” (Reading beyond the lines) หมายถึง การอ่านที่ผู้อ่านต้องการอ่านด้วยการพิจารณา ตัดสินประเมินค่าสิ่งที่ผู้เขียนเขียนว่าเป็นการแสดงข้อความจริงหรือความคิดเห็น เป็นการกล่าวเท็จหรือจริงถูกต้องเพียงใด ผู้อ่านต้องใช้ความรู้ความสามารถทางการอ่านตามตัวอักษร ระดับการอ่านตีความ และระดับการนำไปใช้ เป็นพื้นฐานความสามารถในการอ่านประเภทนี้อาจทดสอบด้วยการใช้คำถามระดับประเมิน

4. การนำไปใช้ (Critical Reading) เทียบเท่ากับการคิดในระดับนำไปใช้ (Bloom's Taxonomy, 1961) จัดได้ว่าเป็นการอ่านทั้งระดับ “การอ่านระหว่างบรรทัด” และ “การอ่านเหนือ

บรรทัด” หมายถึง การที่ผู้อ่านใช้ความสามารถในการนำสิ่งที่เรียนรู้จากการอ่าน ไปใช้กับเหตุการณ์อื่นๆ ที่คล้ายกันได้ ความสามารถในการอ่านประเภทนี้ อาจทดสอบด้วยการใช้คำถามระดับการนำไปใช้

มิลเลอร์ (Miller , 1990 : 4-7) กล่าวว่า ความเข้าใจในการอ่าน แบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 แปลความได้ (Textually Explicit Comprehension) เป็นระดับที่ผู้อ่านสามารถเข้าใจความในสิ่งที่ผู้เขียนนำเสนอไว้ในบทอ่านอย่างตรงไปตรงมา ผู้อ่านที่มีความสามารถในระดับนี้จะสามารถระบุความคิดหลัก ความคิดรองของเรื่อง หรือจัดเรียงลำดับเหตุการณ์หัวข้อเรื่องต่างๆ ในบทอ่านได้

ระดับที่ 2 ตีความได้ (Textually Implicit Comprehension) เป็นระดับที่ผู้อ่านมีความสามารถเข้าใจในสิ่งที่ผู้เขียนไม่ได้นำเสนอไว้ในบทอ่านอย่างตรงไปตรงมา โดยที่ผู้อ่านต้องใช้เหตุผล ความรู้ความเข้าใจของตนเองมาช่วยตัดสินใจทำความเข้าใจข้อมูลในบทอ่าน ผู้อ่านที่มีความสามารถในระดับนี้สามารถที่จะตอบคำถามเชิงอ้างอิงได้ สามารถสรุปและทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นต่อไป รวมทั้งรับรู้ถึง อารมณ์ ความคิดได้

ระดับที่ 3 วิเคราะห์ สรุปความ ได้ (Critical Reading) เป็นระดับความสามารถในการวิเคราะห์ ตีความ และประเมินเนื้อหาที่อ่าน โดยสามารถแยกความแตกต่างของข้อมูลที่ปรากฏในเนื้อหาที่อ่านได้ว่า อะไรคือข้อเท็จจริงและอะไรเป็นเพียงความคิดเห็นของผู้เขียนและสามารถเปรียบเทียบเนื้อหาที่ผู้อ่านกับข้อมูลที่พบจากแหล่งอื่นๆ ได้ ตลอดจนเข้าใจภาษาเชิงอุปมาอุปไมยที่ผู้เขียนได้นำเสนอไว้ ผู้อ่านจะต้องใช้ความรู้และประสบการณ์เดิมที่มีอยู่เข้ามาเชื่อมโยงกับสิ่งที่พบในบทอ่าน เพื่อทำการสังเคราะห์เนื้อหาในบทอ่านนั้นๆ

ระดับที่ 4 เกิดความคิดสร้างสรรค์ (Scripturally Implicit Comprehension) เป็นความเข้าใจระดับสูงที่ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจเนื้อหาที่อ่าน นอกเหนือจากสิ่งที่ผู้เขียนได้นำเสนอไว้ ผู้อ่านจะต้องใช้ความรู้และประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ เข้ามาเชื่อมโยงกับสิ่งที่พบในบทอ่าน เพื่อทำการสังเคราะห์เนื้อหาในบทอ่าน เพื่อทำการสังเคราะห์เนื้อหาในบทอ่านนั้นๆ

จากแนวคิดเกี่ยวกับความเข้าใจในการอ่านของนักการศึกษาที่กล่าวมา สามารถสรุปประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับความเข้าใจในการอ่านได้ 3 ระดับ คือ ระดับที่ 1 การแปลความได้ ซึ่งผู้อ่านสามารถเข้าใจในสิ่งที่ผู้เขียนนำเสนอไว้ แล้วนำใจความสำคัญของเรื่อง ไปแปลเป็นแผนภูมิหรือแผนที่ ระดับที่ 2 ตีความได้ ผู้อ่านจะต้องใช้เหตุผล และความรู้ความเข้าใจของตนเองมาช่วยตัดสินใจทำความเข้าใจข้อมูลในบทอ่าน ระดับที่ 3 การวิเคราะห์ สรุปความ ผู้อ่านจะต้องใช้ความสามารถในการแยกแยะ การวิเคราะห์การใช้เหตุผล การสรุปและการสังเคราะห์ เป็นการนำความคิดเห็นที่ได้จากการอ่านมาผสมผสานกับประสบการณ์เดิม แล้วเรียบเรียงขึ้นใหม่ ซึ่งทักษะเหล่านี้ก็คือกลวิธีที่

ผู้สอนสามารถแทรกเข้าไปได้ทุกขั้นตอนของกระบวนการอ่าน และสามารถสอนให้ผู้เรียนใช้กลวิธีเหล่านี้ได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องมีผู้สอน สอนทุกครั้งไป

การอ่านเพื่อความเข้าใจ

การอ่านเพื่อความเข้าใจ เป็นการอ่านที่ต้องใช้ความรู้ ความคิดพิจารณาประสบการณ์ เพื่อวิเคราะห์ วินิจฉัย และประเมินค่าสิ่งที่อ่าน อาจกล่าวได้ว่า การอ่านเพื่อความเข้าใจเป็นจุดหมายปลายทางของการอ่านทุกประเภท

ชวาล แพร์ตกุล (2552 : 154, 160, 162) ให้ความหมายของการอ่านเพื่อความเข้าใจว่าเป็นความสามารถในการผสมผสาน แล้วขยายความรู้ ความจำให้ได้ไกลออกไปจากเดิมอย่างสมเหตุสมผล การอ่านเพื่อความเข้าใจแสดงออกได้ดังนี้

1. การแปลความ (Translation) คือ แปลเรื่องราวเดิมให้ออกมาเป็นคำใหม่ ภาษาใหม่ หรือแบบฟอร์มใหม่ โดยแปลความตามนัยของเรื่องนั้น
2. การตีความ (Interpretation) คือ ความสามารถในการแปล และย่อเรื่องราวต่างๆ ตามที่ปรากฏให้ยุติลงเป็นข้อสรุปได้ มองเรื่องราวเดิมในแง่ใหม่ ค้นหาและเปรียบเทียบทั้งความสำคัญและความสัมพันธ์ของส่วนย่อย ๆ ภายในเรื่องราวนั้น ๆ
3. การขยายความ (Extrapolation) คือ ความสามารถในการอนุมาน หรือขยายความคิดให้กว้าง ลึก หรือไกลกว่าข้อเท็จจริง สามารถประเมิน คาดคะเน หรือพยากรณ์ได้

สมุทฺธ เช่นชวานิจ และอำนาจ บุญศิริวิบูลย์ (2539 : 16) กล่าวถึงการอ่านเพื่อความเข้าใจว่าหมายถึงความสามารถ ดังนี้

1. จับใจความสำคัญๆ ได้ระบุ หรือแยกแยะประเด็นหลักออกจากประเด็นที่ไม่จำเป็นหรือสำคัญเกี่ยวข้องมากนักได้
2. ตีความเกี่ยวกับเรื่องราวหรือข้อคิดที่อ่านมาแล้วบอกได้ว่า มีนัยสำคัญหรือลึกซึ้งมากน้อยขนาดไหน เพียงใด
3. ลงสรุปความคิดเห็นจากสิ่งที่ได้อ่านมาแล้ว ได้อย่างถูกต้อง มีเหตุผลน่าเชื่อถือ
4. ใช้วิจารณ์ญาณของตนพิจารณาไตร่ตรองข้อสรุป หรือการอ้างอิงต่างๆ ของผู้เขียนได้อย่างถูกต้องและเป็นระบบ ไม่สับสน

5. ถ่ายโอนหรือประสมประสานความรู้ที่ได้จากการอ่านกับประสบการณ์อื่นๆ ได้อย่างเหมาะสมตามกาลเทศะ

สมิธ (Smith 1988 : 175) สรุปไว้ว่า การอ่านเพื่อความเข้าใจ คือ การที่ผู้อ่านสามารถรับเอาความหมายที่ผู้เขียนตั้งใจใส่ไว้ในตัวอักษร ได้ตรงตามที่ผู้เขียนต้องการ นอกจากนี้ กูดแมน (Goodman 1989 : 209) อธิบายว่า การอ่านเพื่อความเข้าใจ คือ การสื่อสารระหว่างผู้อ่านกับผู้เขียน โดยอาศัย

มโนภาพและประสบการณ์เดิมของผู้อ่านในการเรียนรู้ความหมายโดยรวมของภาษา ซึ่งผู้เขียนพยายามสื่อสารให้ผู้อ่านสามารถคาดเดาเหตุการณ์ได้ เพื่อประมวลความคิดกับความหมายของภาษาพูดและภาษาเขียนได้ และมิลเลอร์ (Miller 1990 : 184) สรุปความหมายของการอ่านเพื่อความเข้าใจว่า เป็นการรับเอาความหมายจากสิ่งที่อ่าน โดยผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างความรู้เดิมกับเรื่องที่อ่าน

จากความหมายของการอ่านเพื่อความเข้าใจดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การอ่านเพื่อความเข้าใจ หมายถึง การรับรู้และตีความจากสิ่งที่อ่าน โดยอาศัยโครงสร้างความรู้เดิมของผู้อ่านในการตีความ แปลความ ขยายความและจับใจความสำคัญ

การพัฒนาความเข้าใจในการอ่าน

บันลือ พฤษะวัน (2543 : 116-117, 132-133) กล่าวถึง การสอนอ่านอาศัยหลักการแนวคิด และแนวทางพัฒนาการอ่านเพื่อประโยชน์ ดังนี้

การสอนอ่านอาศัยหลักการและแนวคิด

1. เริ่มสอนบทอ่านมุ่งให้อ่านได้ ตามความหมายของการอ่าน อ่านให้รู้เรื่อง
2. สรุปเรื่องที่อ่าน โดยแสดงประกอบเรื่อง อภิปรายสรุปเรื่อง เพื่อสนองความต้องการ

และความสนใจของผู้เรียน

3. ใช้คำแม่บทหรือคำใหม่ที่มีความถี่สูงเป็นตัวนำในการสอน
4. ใช้คำในบทอ่าน หรือบทแจกลูกนำไปสู่การสร้างแผนภูมิประสบการณ์
5. จัดกิจกรรมหลากหลาย
6. ประเมินผลงาน

แนวทางพัฒนาการอ่านเพื่อประโยชน์

1. ฝึกอ่านเพื่อหาคำตอบ
2. การสอนอ่านเพื่อปฏิบัติตามคำแนะนำ
3. การสอนเพื่อเข้าใจลำดับเหตุการณ์
4. การสอนอ่านเพื่อถอดโครงเรื่องจากนิทานหรือเรื่องราว
5. การอ่านเพื่อเก็บใจความ ย่อความ
6. การสอนอ่านเพื่อค้นคว้ารายงาน
7. การสอนอ่านอย่างพินิจหรือไตร่ตรอง
8. การสอนอ่านบทร้อยกรอง

กระทรวงศึกษาธิการ (2549 : 78) ได้เสนอรูปแบบการสอนอ่านมีทั้งหมด 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 กิจกรรมก่อนการอ่าน (Pre - Reading Activities) ผู้สอนสามารถทำกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้และสนใจสิ่งที่อ่าน โดยสร้าง Schema กระตุ้นให้ผู้เรียนระลึกถึงความรู้เดิม ประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับสิ่งที่อ่านและสร้างแนวทางในการคิดหาความรู้ใหม่ได้โดยใช้สื่อการเรียนการสอนต่างๆ เช่น เกม เพลง การแสดงละครใบ้ เป็นต้น

ขั้นที่ 2 กิจกรรมขณะอ่าน (While-Reading Activities) เป็นการเสนอเรื่องที่จะอ่านเป็นครั้งแรก ซึ่งอาจจะสามารถอ่านได้ทั้งอ่านออกเสียงและอ่านในใจขั้นตอนนี้มีจุดใหญ่ตรงที่สร้างกระบวนการคิดด้วยวิธีการต่างๆ วิธีที่ง่ายที่สุด คือ การตั้งคำถาม เพื่อตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียนคำถามนั้นจะต้องใช้เวลาเพียงพอในการคิดหาคำตอบด้วยตนเองและการถามจะต้องใช้รูปแบบการถามถึงข้อมูลย้อนกลับ และความรู้เพิ่มขึ้นทีละนิดใช้คำถามย้ำ เพื่อตรวจสอบความเข้าใจเป็นระยะ

ขั้นที่ 3 กิจกรรมหลังการอ่าน (Post-Reading Activities) เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการสอนอ่าน มีจุดประสงค์เพื่อย้ำความเข้าใจของเรื่องที่อ่านให้มากขึ้น และสร้างความประทับใจด้วยกิจกรรมที่สนุกสนาน และเน้นเรื่องการแสดงออกถึงความเข้าใจในสิ่งที่เรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน UTQ - 00201 : สารการเรียนรู้ภาษาไทย : ภาษาไทยสำหรับชั้นประถมศึกษา 2558, 2558. <http://www.utqplus.com>) กล่าวว่า การสอนอ่านโดยแผนภูมิประสบการณ์ (Experience Approach) การใช้แผนภูมิประสบการณ์ คือ การให้โอกาสเด็กได้เล่าเรื่องราวที่เป็นประสบการณ์ของตน อาจเล่าคนเดียวหรือช่วยกันเล่าและครูเรียบเรียงคำพูดของเด็กด้วยภาษาง่ายๆ ประโยคสั้นๆ เขียนเป็นแผนภูมิให้นักเรียนอ่าน เด็กจะอ่านได้ง่าย เข้าใจได้ง่าย เข้าใจง่ายเพราะเป็นเรื่องราวของตนเอง วิธีสอนแบบนี้มีข้อดี ดังนี้

1. ส่งเสริมให้เด็กสังเกต คิด และพูดแสดงออก
2. เด็กเข้าใจเรื่องราวได้ดี ช่วยให้อ่าน
3. เด็กเรียนหลายๆ ทักษะไปพร้อมๆ กัน เป็นการเรียนรู้ด้วยวิถีธรรมชาติ
4. การกระตุ้นให้เด็กระลึกถึงประสบการณ์ของตน ช่วยเกิดประโยชน์อีกหลายด้าน

ตามมา ดังนี้

- 4.1 ผู้เรียนนึกภาพประสบการณ์เดิมของตนที่สมองอย่างชัดเจน
- 4.2 ผู้เรียนใช้สมอง แปลภาพเป็นภาษาแล้วเล่าเรื่องให้ผู้อื่นฟัง
- 4.3 กระบวนการคิดเป็นภาพแล้วเล่าเรื่องได้นี้ นำไปสู่ทักษะการแต่งความหรือเขียนอย่างเสรีได้
- 4.4 จากการเล่าเรื่องแล้วเขียนแผนภูมิอ่าน จะช่วยย้ำการใช้คำและช่วยให้เด็กจำรูปคำ

ได้แม่นยำขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน UTQ-55101 : ภาษาไทย ระดับประถมศึกษา 2558, 2558. <http://www.utqplus.com>) กล่าวว่า การสอนอ่านแบ่งเป็นช่วง เพื่อกระตุ้นและตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียนที่มีต่อสิ่งที่อ่านเป็นระยะ การอ่านจึงแบ่งออกเป็นระยะก่อนอ่าน ระยะระหว่างอ่าน และระยะหลังอ่าน

ก่อนอ่าน การสำรวจก่อนอ่าน หมายถึง การเตรียมอ่านบทอ่านโดยอ่านอย่างคร่าวๆ ก่อนที่จะอ่านเนื้อหาสาระในรายละเอียด และที่สำคัญที่สุดเพื่อเป็นกระตุ้นและปูพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ของผู้อ่าน รวมทั้งการตรวจสอบข้อมูลหรือเนื้อหาสาระในบทอ่าน ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจบทอ่านนั้นได้ดียิ่งขึ้น กิจกรรมที่ควรให้นักเรียนทำก่อนอ่าน ได้แก่

1. การตั้งวัตถุประสงค์ของการอ่านและอัตราความเร็วในการอ่าน โดยครูอาจให้นักเรียนตั้งวัตถุประสงค์ทั่วไปของการอ่านแบ่งตามประเภทของการอ่านว่า อ่านไปเพื่ออะไร เพื่อตอบคำถาม เพื่อหาคำสำคัญบางอย่าง หรืออ่านเพื่อความบันเทิง ซึ่งส่งผลต่ออัตราความเร็วในการอ่าน เพราะการอ่านเพื่อความบันเทิงเป็นการอ่านคร่าวๆ ย่อมใช้ระยะเวลาในการอ่านน้อยกว่าการอ่านเอาความหรืออ่านเพื่อเตรียมตัวสอบ

2. สำรวจก่อนอ่าน สำรวจโครงสร้างบทอ่านทั้งหมดคร่าวๆ โดยพิจารณาทั้งอนุเลขแรกหรือย่อหน้าแรกและอนุเลขสุดท้ายหรือย่อหน้าสุดท้าย เนื่องจากอนุเลขแรกจะช่วยบอกหัวข้อเรื่องและใจความสำคัญของบทอ่านทั้งบท ขณะที่อนุเลขสุดท้ายเป็นการสรุปใจความของบทอ่านไว้อีกครั้ง

ระหว่างอ่าน ระหว่างอ่านบทอ่าน ปัญหาที่เกิดขึ้นในการอ่านของผู้เรียนส่วนใหญ่ คือ การไม่ทราบความหมายของคำศัพท์ที่ปรากฏในบทอ่าน ส่งผลให้อ่านช้าและจับใจความสำคัญของเนื้อหาไม่ได้ ดังนั้นผู้สอนจึงควรสอนให้ผู้เรียนรู้จักคาดคะเนความหมายของคำจากบริบท โดยใช้สิ่งชี้แนะประเภทต่างๆ ได้แก่ สิ่งชี้แนะในรูปเล่ม

1. สิ่งชี้แนะทางวากยสัมพันธ์
2. สิ่งชี้แนะทางความหมายของคำ

- 2.1 การคาดคะเนความหมายของคำจากบริบท บริบทภายในและบริบทภายนอก

- 2.2 การหาความหมายของคำที่ไม่ทราบความหมาย

- 2.3 การใช้ความรู้และประสบการณ์เดิมและการคาดคะเนความ จากนั้นจึงให้ผู้เรียน

อ่านเพื่อสรุปประเด็นสำคัญอีกครั้ง

หลังอ่าน เมื่อผู้เรียนอ่านบทอ่านจบแล้ว กิจกรรมหลังอ่านเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่จะแสดงได้ว่าผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่อ่านได้มากน้อยเพียงใด หลังอ่านครูผู้สอนจึงควรตั้งคำถามให้ผู้เรียนตอบ โดยคำถามจะเป็นคำถามจากเรื่องที่ผู้เรียนอ่านและเป็นคำถามในระดับต่างๆ ตั้งแต่การถามความรู้ความจำ และตรวจสอบความเข้าใจ โดยให้ผู้เรียนใช้ความสามารถในการตีความ

ขยายความจำแนกประเภท สรุปลักษณะ สรุปร่างอึง เปรียบเทียบ อธิบาย รวมถึงความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์ใหม่ได้

เกรลเลท (Grellet, 1994 : 4) กล่าวว่า วิธีการอ่านจำเป็นต้องมีหลายแบบ เพื่อรับกับจุดประสงค์ของผู้อ่านซึ่งต่างกันไปตามหลักเกณฑ์ข้างต้น การอ่านจึงแบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 4 ประเภท คือ

1. การอ่านแบบคร่าวๆ (Skimming) คือ การอ่านแบบกวาดสายตาไปอย่างรวดเร็วเพื่อหาใจความสำคัญ
2. การแบบเฉพาะเจาะจง (Scanning) เป็นลักษณะการอ่านเร็วอีกแบบหนึ่งใช้ในการหาข้อมูลที่ต้องการ
3. การอ่านอย่างกว้างๆ (Extensive Reading) จะใช้อ่านกับข้อความที่ค่อนข้างยาวอ่านตามความสนใจผู้อ่านจะต้องใช้ความรู้รอบตัวมาช่วยประกอบการอ่าน
4. การอ่านอย่างเข้ม (Intensive Reading) การอ่านเรื่องสั้น การอ่านเพื่อหาข้อมูลอย่างละเอียด เนื่องจากการอ่านเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและมีความหมาย สิ่งที่ผู้อ่านจะได้รับจากการอ่าน จึงจำแนกได้หลายทาง คือ ด้านความรู้ในการเขียน ความรู้ทางภาษา ความสามารถในการตีความ ความรู้ที่ผู้เขียนเสนอไว้ เหตุผลส่วนตัวของผู้อ่าน ฯลฯ

ดังนั้น การเลือกวิธีการอ่านหรือเลือกกลวิธีเสริมการอ่าน จึงแตกต่างกันไปตามเหตุผลและลีลาการอ่านของผู้อ่าน ด้วยเหตุนี้แนวทางในการสอนอ่านเพื่อพัฒนาความเข้าใจให้ผู้เรียนอ่านเป็นและสามารถจับใจความสำคัญ ขยายความ ตีความ และแปลความได้อย่างพอสรุปได้ดังนี้

ขั้นฝึกอ่านเพื่อความเข้าใจในการอ่าน ควรดำเนินการฝึกโดยให้ผู้เรียนอ่านออกเสียงในการอ่านเรื่องราวและอ่านในใจเพื่อให้รู้เรื่องราวสรุปได้ว่าเป็นเรื่องอะไร โดยการอ่านคร่าวๆ เพื่อสำรวจ ค้นหาคำยาก คำศัพท์ สิ่งที่น่าสนใจ ขั้นใช้การอ่านได้ไปเรียนรู้ อ่านด้วยความเข้าใจสามารถที่จะตอบคำถามจากเรื่องที่อ่านได้ถูกต้อง อ่านแล้วจัดลำดับเหตุการณ์ เหตุผลจากเรื่องที่อ่านสามารถสรุปสาระสำคัญได้ รวมทั้งไปถึงอ่านเรื่องราวแล้วสามารถตัดสินใจและประเมินเรื่องที่อ่านได้ ฉะนั้น เป้าหมายของการพัฒนาการสอนอ่านอย่างแท้จริงจำเป็นที่ผู้เรียนพึงได้รับการพัฒนา คือ การใช้ความสามารถในการอ่านด้านต่างๆ ทั้งการสังเกต การจำรูปคำ การแปลความ ตีความ โดยใช้ประสบการณ์เดิม การถอดความ จะทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่องที่อ่านได้เป็นอย่างดี และสามารถที่จะนำสิ่งที่อ่านไปใช้ประโยชน์ทั้งเพื่อการเรียนรู้การดำเนินชีวิตประจำวันของตนเอง และการใช้ความรู้เพื่อพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสม

ลักษณะบทอ่านที่เหมาะสมกับวัย

การเลือกเนื้อหาที่นำมาใช้สอนอ่านนั้นต้องคำนึงถึงลักษณะของบทอ่านที่เหมาะสมกับวัย ดังที่ บันลือ พฤกษ์วัน (2545 : 96-97) กล่าวไว้ว่า ลักษณะของบทอ่านที่เหมาะสมกับวัยจำเป็นต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. เป็นบทอ่านที่สนองความต้องการแห่งวัย
2. เป็นบทอ่านที่สนองความสนใจและส่งเสริมลักษณะการคิดของผู้เรียน

สำหรับเด็กวัยประถมปลาย (9 ปีขึ้นไป) นั้นจะเริ่มรู้จักคิดหาเหตุผลจากเรื่องที่อ่านได้มากขึ้น เริ่มสนใจที่จะขยายการอ่านด้วยตนเองมากขึ้น ความต้องการที่จะได้แบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ หรือวัสดุการอ่านที่ให้แนวคิดในการประพฤติปฏิบัติและเริ่มคิดในเชิงนามธรรมได้บ้าง วัยนี้จึงเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงการอ่าน ซึ่งความต้องการในการอ่านนิทานเพื่อผ่อนคลาย สนใจในสภาพแวดล้อมที่ห่างไกลตัวออกไป ต้องการทราบประวัติความเป็นมาของบุคคล สถานที่ ครอบครัว สามารถฝึกตนเองให้เป็นคนรับผิดชอบและอาสางานต่างๆ รู้จักวินิจฉัยเรื่องราวที่อ่าน เริ่มคิดเพื่อฝันในเรื่องอาชีพ แสวงหาสิ่งที่ตนสนใจในการอ่าน ฉะนั้น การจะสนองความต้องการในการอ่านและกระบวนการสอนการอ่านย่อมได้รับการเปลี่ยนแปลงที่จะขยายประสบการณ์เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านและการคิดให้กว้างขวางก้าวหน้าขึ้น สำหรับเรื่องที่เหมาะสมในการนำมาใช้สอนอ่านให้กับเด็กวัยนี้ ได้แก่

1. เรื่องเกี่ยวกับชีวิตจริง ต่อสู้โลดโผน
2. นิทานสุภาษิต นิทานอีสป
3. สารคดีท่องเที่ยว สภาพแวดล้อม
4. นิยายท่องเที่ยว ผจญภัย
5. นิทานอภินิหารที่เกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์ ความศักดิ์สิทธิ์
6. ประวัติความเป็นมาของครอบครัว สถานที่ ชุมชน
7. นิทานประจำถิ่นและตำนาน
8. เรื่องราวเกี่ยวกับชนบประเพณี บุญบาศ ภูมิแห่งกรรม
9. เรื่องงานประดิษฐ์คิดค้นเกี่ยวกับงานอาชีพ
10. เรื่องราวที่ชวนขัน นิทานตลก
11. ประวัติบุคคลสำคัญ เกร็ดประวัติศาสตร์
12. บทความทางวิชาการ ช่าง เหตุการณ์
13. วรรณคดีภาพหรือวรรณคดีฉบับง่าย
14. วรรณคดีหรือบทประพันธ์ประเภทร้อยกรอง

เยาวลักษณ์ สุวรรณแห (2546 : 26) กล่าวไว้ว่า ปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการอ่าน และปลูกฝังนิสัยรักการอ่านให้กับเด็กนั้น การเรียนรู้ถึงความแตกต่างของเด็กในวัยต่างกัน ก็จะทำให้ได้ข้อมูลการประกอบการตัดสินใจในการกำหนดรูปแบบและวิธีการในการคัดเลือกสิ่งพิมพ์ที่เหมาะสมกับเด็ก กิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็ก

วัยเด็กตอนต้นอายุ 2-6 ปี

อายุ 2-3 ปี สายตามองเห็นชัดเจน สามารถแยกสีได้ แต่ยังไม่พร้อมเรื่องการอ่าน ดังนั้นเด็กในวัยนี้จึงชอบหนังสือที่มีภาพขนาดใหญ่ สวยงาม มีสีสันสดใส มีชีวิตชีวา วัสดุที่ทำจากหนังสืออาจจะทำมาจากกระดาษแข็ง ผ้าหรือพลาสติก

อายุ 3-4 ปี เริ่มอ่านตัวอักษรทั้งไทยและอังกฤษได้ และมีความสนใจเรื่องราว มักจะชอบหนังสือการ์ตูน หนังสือที่ฝึกสติปัญญา โดยให้กากบาท โยงเส้นและเขียนตามรอยประ เด็กวัยนี้จะชื่นชอบการเล่านิทานมากกว่าวัยอื่นๆ

อายุ 5-6 ปี อ่านหนังสือได้มากขึ้น สามารถผสมคำได้ มีความสนใจหนังสือนิทานเกี่ยวกับสัตว์ประเภทต่างๆ นิทานสอนใจ นิทานอีสป และเรื่องราวเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ แต่เนื้อหาจะต้องไม่ยาวนัก เพราะเด็กวัยนี้มีความสนใจระยะสั้น

วัยเด็กตอนกลาง อายุ 7-11 ปี เด็กวัยนี้มีความพร้อมในการอ่าน มีความอยากรู้อยากเห็นเป็นวัยค้นหา เด็กผู้หญิงจะชอบอ่านเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชีวิตในบ้าน เด็กผู้ชายชอบเรื่องราวของการผจญภัย นอกจากนี้เด็กในวัยนี้จะชื่นชอบหนังสือการ์ตูนมากเป็นพิเศษ

วัยเด็กตอนปลาย สามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ

อายุ 12-13 ปี มีความสนใจในการอ่านหนังสือหลายประเภท มีความสนใจในการอ่านคำประพันธ์ ชอบหนังสือเนื้อหาเชิงวิทยาศาสตร์ การเดินทาง ประวัติบุคคล และเรื่องราวของความรัก

อายุ 14-16 ปี เป็นช่วงเวลาที่เริ่มวัยรุ่นเริ่มค้นหาตนเอง เด็กในวัยนี้เริ่มอ่านหนังสือตามความสนใจของตน เช่น เด็กผู้ชายจะเลือกอ่านเรื่องเครื่องยนตร์รถ กีฬา การเดินทาง ดนตรี เรื่องราวของความรัก

อายุ 17-18 ปี เริ่มมีความสนใจเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิต ความเป็นไปของโลกและสังคม เริ่มอ่านเรื่องสั้น นวนิยาย

สรุปได้ว่า การเลือกลักษณะบทอ่านให้เหมาะสมกับวัยของเด็กประถมปลายนั้น เนื้อหาที่เหมาะสมสอดคล้องกับวัยและความต้องการของผู้เรียน ควรเป็นเรื่องใกล้ตัว มีชื่อเรื่องที่น่าสนใจ ไม่เป็นเรื่องที่น่าเบื่อหน่ายหรือพบอยู่บ่อยๆ เนื้อเรื่องต้องไม่ยาวและยากจนเกินไป

การวัดและประเมินผลความเข้าใจในการอ่าน

การวัดและการประเมินผลความเข้าใจในการอ่านมีผู้กล่าวไว้ ดังนี้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2529 : 401-403) กล่าวว่า การประเมินผลการอ่าน หมายถึง การพิจารณาว่าผู้เรียนมีทักษะหรือความสามารถในการอ่านมากน้อยเพียงใด ในการประเมินผลทักษะการอ่านควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. เน้นการประเมินเพื่อปรับปรุงการอ่าน
2. ประเมินผลการอ่านโดยคำนึงถึงประสบการณ์และลักษณะของผู้เรียน
3. การประเมินผลการอ่านอย่างเป็นระบบที่ผสมผสานกับการสอน
4. การประเมินผลการอ่านต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้
5. ประเมินให้รอบด้าน ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย
6. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางในการประเมินผล
7. บอกเกณฑ์การประเมินและแนวปฏิบัติที่จะนำไปสู่การบรรลุซึ่งผลสัมฤทธิ์สูงสุดให้ผู้เรียนทราบตั้งแต่เริ่มทำการสอน
8. ควรจะมีการประเมินก่อนและหลังอ่าน เพื่อครูจะได้ทราบว่า ก่อนอ่านผู้เรียนมีความสามารถแค่ไหน เมื่อเรียนแล้วมีพัฒนาการเพียงใด

เพื่อให้การประเมินผลการอ่านของผู้เรียนถูกต้อง จำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือประเมินผลการอ่าน ต่อไปนี้

1. การใช้แบบทดสอบอัตนัย เป็นข้อสอบที่มักจะให้คำบรรยายความคิด ความเข้าใจ วิเคราะห์ การออกข้อสอบแบบนี้ต้องออกให้ครอบคลุมสิ่งที่สำคัญตามจุดมุ่งหมายที่ผู้เรียนรู่มากที่สุด กำหนดคำตอบให้พอดีกับเวลาสอบ พร้อมทั้งบอกคะแนนกำกับด้วย

2. ข้อสอบแบบปรนัย แบ่งออกได้ดังนี้

- 2.1 แบบทดสอบแบบเลือกตอบ ในการออกข้อสอบแบบนี้ต้องมีคำตอบที่ถูกต้องเพียงหนึ่งคำตอบตายตัว เรียงลำดับคำตอบให้ดูง่าย/แบบทดสอบแบบถูก ผิด ข้อสอบแบบนี้ต้องใช้ภาษาที่ชัดเจน ข้อความต้องแต่งใหม่ ไม่ควรลอกจากตำราเรียนและใช้ในตอนต้นๆของข้อสอบ

- 2.2 แบบทดสอบแบบเติมคำ ข้อสอบแบบนี้คำตอบที่ให้เติมต้องเด่นชัดเจน เว้นช่องว่างให้พอดีกับคำตอบ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน UTQ - 00201 : สารการเรียนรู้ภาษาไทย : ภาษาไทย สำหรับชั้นประถมศึกษา 2558, 2558. <http://www.utqplus.com>) การวัดผลการอ่านต้องคำนึงถึง

1. บอกสาระสำคัญของเรื่องที่อ่านได้
2. อธิบายความสัมพันธ์ของเนื้อเรื่อง และบอกรายละเอียดขยายความเรื่องที่อ่านได้

3. บอกความรู้สึก และอารมณ์ของบุคคลในเรื่องได้
4. บอกความคิดหรือข้อคิดเห็นที่ได้จากเรื่องที่ได้
5. นำความคิดหรือประโยชน์จากการอ่านไปใช้ประโยชน์ได้

จากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า การวัดผลประเมินผลความเข้าใจในการอ่าน ของนักการศึกษาเพื่อวัดความเข้าใจในการอ่าน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ควรกำหนดการวัด 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสติปัญญา ด้านทักษะ และด้านเจตคติ และครอบคลุม 6 อย่าง คือ ความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ในการวิเคราะห์และการประเมินผล ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกการสร้างแบบทดสอบวัดความเข้าใจในการอ่าน แบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก เนื่องจากแบบทดสอบชนิดนี้ เป็นแบบทดสอบที่มีความเที่ยงตรงง่ายต่อการให้คะแนน เพราะมีคำตอบที่แน่นอนและสามารถประเมินผลนักเรียนได้ทุกระดับ

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

การจัดทำแผนการเรียนรู้ หรือแผนการสอน เป็นภารกิจสำคัญของครูที่ทำให้ครูทราบล่วงหน้าว่าจะสอนอะไร เพื่อจุดประสงค์ใด สอนอย่างไร ใช้สื่ออะไร และวัดผลประเมินผลโดยวิธีใด เป็นการเตรียมตัวให้พร้อมก่อนสอน ทำให้ผู้สอนเกิดความมั่นใจในการสอน สอนครอบคลุมเนื้อหา และสอนอย่างมีแนวทางและมีเป้าหมาย ดังนั้นผู้สอนจึงจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญ ลักษณะขั้นตอนการจัดทำ และหลักการวางแผนการสอน ตลอดจนลักษณะการสอนที่ดี เพื่อส่งผลให้การเรียนการสอนดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 1) ให้ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้ว่าแผนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง แผนการหรือโครงการที่จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อใช้ในการปฏิบัติการสอน ในรายวิชาใดวิชาหนึ่ง เป็นการเตรียมการสอนอย่างมีระบบและเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ครูพัฒนาการจัดการเรียนการสอนไปสู่จุดประสงค์การเรียนรู้ และจุดหมายของหลักสูตร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 133) ให้ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้ว่า หมายถึง การวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อเป็นแนวดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละครั้ง โดยกำหนดสาระสำคัญ จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ ตลอดจนการวัดผลและการประเมินผล

กรมวิชาการ (2545 : 73) ให้ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้ คือผลของการเตรียมการวางแผนการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ โดยนำสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ คำอธิบายรายวิชา และกระบวนการเรียนรู้ โดยเขียนเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ให้เป็นไปตามศักยภาพของผู้เรียน

นิคม ชมภูหลง (2545 : 180) ให้ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง แผนการหรือโครงการที่จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อใช้ในการปฏิบัติการสอน ในรายวิชาใดวิชาหนึ่ง เป็นการเตรียมการสอนอย่างมีระบบและเป็นเครื่องมือช่วยให้ครูพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ไปสู่จุดประสงค์และจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2543 : 1) ได้ให้ความหมายว่า แผนการสอน คือ แผนการหรือโครงการที่จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อใช้ในการปฏิบัติการสอนวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นการเตรียมการสอนอย่างมีระบบ และเป็นเครื่องมือช่วยให้ครูพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ไปสู่จุดประสงค์การเรียนรู้ และจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ แผนการสอนคือแผนงานหรือโครงการที่จัดทำไว้ล่วงหน้าอย่างมีระบบตามลำดับขั้นตอนมีการวางแผน มีการเตรียมตัวผู้สอนเตรียมเนื้อหา กิจกรรม สื่อ และ การวัดผล ประเมินผล และเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร สำหรับใช้สอนในวิชาใดวิชาหนึ่ง เพื่อนำไปใช้ทำการสอนและช่วยให้ครูได้พัฒนาการเรียนการสอน ไปสู่จุดประสงค์การเรียนรู้และ ผู้เข้ามามีของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความหมายของแผนการเรียนรู้ สรุปได้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นระบบและเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อช่วยให้การเรียนการสอน บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและคนอื่นสามารถนำไปใช้สอนได้

ความสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 2) เสนอความสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

1. ก่อให้เกิดการวางแผนและการเตรียมการสอนล่วงหน้าเป็นการนำเทคนิควิธี การสอน การเรียนรู้สื่อเทคโนโลยีและจิตวิทยาการเรียนการสอนมาผสมผสานประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมต่างๆ
2. ส่งเสริมให้ครูผู้สอนค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร เทคนิคการเรียนการสอน การเลือกใช้สื่อ การวัดและประเมินผลตลอดจนประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและจำเป็น
3. เป็นคู่มือการสอนสำหรับครูผู้สอนและครูที่สอนแทนนำไปใช้ปฏิบัติการในการสอนได้อย่างมั่นใจ
4. เป็นหลักฐานแสดงข้อมูลด้านการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนต่อไป
5. เป็นหลักฐานแสดงความเชี่ยวชาญของครูผู้สอน ซึ่งสามารถนำไปเสนอเป็นผลงานทางวิชาการได้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2543 : 2) ได้กล่าวว่า การจัดแผนการเรียนรู้จะก่อให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

1. ก่อให้เกิดการวางแผนและการเตรียมตัวล่วงหน้า เป็นการนำเทคนิควิธีการสอน การเรียนรู้สื่อเทคโนโลยี และจิตวิทยาการเรียนการสอนมาผสมผสานกัน ประยุกต์ให้เหมาะสมกับ สภาพแวดล้อมต่างๆ

2. ส่งเสริมให้ครูผู้สอนค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร เทคนิคการเรียนการสอน การเลือกใช้สื่อ การวัดผลประเมินผล

3. เป็นคู่มือการสอนสำหรับครูผู้สอนที่สอนแทน นำไปใช้ปฏิบัติการสอนอย่างมั่นใจ เป็นหลักฐานแสดงข้อมูลด้านการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนต่อไป

4. เป็นหลักฐานแสดงความเชี่ยวชาญของผู้สอน สามารถนำไปเป็นผลงานทางวิชาการได้ สุวิทย์ มูลคำ และคณะ (2549 : 58) ได้สรุปถึงความสำคัญของการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

1. ทำให้เกิดการวางแผนวิธีสอนที่ดี วิธีเรียนที่ดี ที่เกิดจากการผสมผสานความรู้และ จิตวิทยาการศึกษา

2. ช่วยให้ผู้สอนมีเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ที่ทำได้ล่วงหน้าด้วยตนเองและ ทำให้ครูมีความมั่นใจในการจัดการเรียนรู้ได้ตามเป้าหมาย

3. ช่วยให้ผู้สอนทราบว่าการสอนของตนได้เดินไปในทิศทางใด หรือทราบว่า จะสอนอะไร ด้วยวิธีใด สอนทำไม สอนอย่างไร จะใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้อะไรและจะวัดและประเมินผล อย่างไร

4. ส่งเสริมให้ครูผู้สอนไปศึกษาหาความรู้ ทั้งเรื่องหลักสูตร วิธีจัดการเรียนรู้จะจัดหา และใช้สื่อ แหล่งเรียนรู้ ตลอดจนการวัดและประเมินผล

5. ใช้เป็นคู่มือสำหรับครูที่มาสอน (จัดการเรียนรู้) แทนได้

6. แผนการจัดการเรียนรู้ที่นำไปใช้และพัฒนาแล้วจะเกิดประโยชน์ต่อวงการศึกษ

7. เป็นผลงานทางวิชาการที่แสดงถึงความชำนาญและความเชี่ยวชาญของครูผู้สอน สำหรับประกอบการประเมินเพื่อขอเลื่อนตำแหน่งและวิทยฐานะครูให้สูงขึ้น

ดังนั้น แผนการจัดการเรียนรู้ทำให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ ผลการเรียนรู้มีคุณภาพ เพราะการทำแผนการจัดการเรียนรู้นั้นครูผู้สอนได้เตรียมการล่วงหน้าด้วยตนเอง จึงมีแผนการจัดการเรียนรู้ ที่เหมาะสมกับวัยและความสนใจของนักเรียน การเตรียมตัวล่วงหน้าโดยการจัดทำ

แผนการเรียนรู้ทำให้ครูมีความมั่นใจในการสอน ผู้บริหารมีแนวทางในการนิเทศการจัดการเรียนการสอน และแผนการจัดการเรียนรู้ยังเป็นผลงานทางวิชาการที่น่าเชื่อถือได้

ขั้นตอนการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2543 : 83-136) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้

การกำหนดสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนมีหรือบรรลุ ซึ่งมีทั้งความรู้ ทักษะ และเจตคติ จุดประสงค์การเรียนรู้จะได้มาจากจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ของวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ และจุดประสงค์ในคำอธิบายรายวิชา การเขียนจุดประสงค์การเรียนรู้จะต้องเขียนให้ครอบคลุมพฤติกรรมทั้ง 3 ด้าน และเขียนในเชิงพฤติกรรม จุดประสงค์สามารถจำแนกได้ 3 ด้าน ดังนี้

1. พุทธิพิสัย (Cognitive) คือ จุดประสงค์การเรียนรู้ที่เน้นความสามารถทางสมองหรือความรู้รอบรู้ในเนื้อหาวิชาหรือในทฤษฎี
2. ทักษะ (Skill) คือ จุดประสงค์การเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติที่ต้องลงมือทำ
3. จิตพิสัย (Affective) คือ จุดประสงค์การเรียนรู้ที่เน้นคุณธรรม เจตคติ หรือความรู้สึก

ในจิตใจ

จุดประสงค์การเรียนรู้ แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ

1. จุดประสงค์ปลายทาง คือ จุดประสงค์ที่เป็นเป้าหมายสำคัญที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนในการเรียนแต่ละเรื่อง หรือแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้
2. จุดประสงค์นำทาง คือ จุดประสงค์ที่วิเคราะห์แตกออกจากจุดประสงค์ปลายทาง เป็นจุดประสงค์ย่อย โดยกำหนดพฤติกรรมสำคัญที่คาดหวังให้เกิดกับผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอนจากจุดย่อยไปจนถึงจุดใหญ่ปลายทาง ในการสอนจึงควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุจุดประสงค์นำทางไปสู่จุดประสงค์ปลายทาง

ขั้นที่ 2 การกำหนดแนวการจัดการเรียนการสอน

การเรียนการสอนในแผนนั้นมีจุดเน้นหรือสาระสำคัญอะไรจะต้องสอนเนื้อหาใดจึงจะครอบคลุมครบถ้วน จะเลือกใช้เทคนิคหรือวิธีสอนใดในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงจะทำให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ และจะใช้สื่อการเรียนการสอนใดจึงจะสอดคล้องเหมาะสมกับกิจกรรมที่กำหนด การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประกอบด้วย

1. การเขียนสาระสำคัญ สาระสำคัญหมายถึง ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเนื้อหา หลักการ วิธีการที่ต้องการจะให้ผู้เรียนได้รับหลังจากเรียนเรื่องนั้นๆ แล้ว ทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ

เจตคติ สาระสำคัญจะเป็นข้อความที่เขียนในลักษณะสรุปเนื้อหา เป้าหมายอย่างสั้นๆ จะเขียนเป็น ความเรียงหรือเป็นข้อๆ ก็ได้

2. เนื้อหา คือ รายละเอียดของเรื่องที่ใช้จัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดประสงค์ การเรียนรู้ ประกอบด้วย ทฤษฎี หลักการ วิธีการและแนวปฏิบัติ การจะเขียนเนื้อหาสาระในการสอน แต่ละจุดประสงค์หรือแต่ละเรื่อง ได้ดีนั้นครูผู้สอนจะต้องศึกษาหาความรู้จากเอกสารตำราเรียน หนังสือ คู่มือครูและแหล่งความรู้ต่างๆ นำมาพิจารณาใช้ประกอบให้เหมาะกับวัยและระดับของ ผู้เรียน ทั้งในด้านความยากง่ายและความถูกต้องเหมาะสม การเขียนเนื้อหาสาระในแผนการจัดการเรียนรู้ ครูจะเขียนเนื้อหาสาระรายละเอียด ทั้งหมดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้ ตามหัวข้อที่อยู่ในแผนการ จัดการเรียนรู้ก็ได้ แต่หากรายละเอียดของเนื้อหามีมากควรเขียนเฉพาะหัวข้อเรื่องเนื้อหานั้นๆ ไว้ ส่วนรายละเอียดให้นำไปไว้ในส่วนท้ายแผนการจัดการเรียนรู้ หรือนำส่วนที่เป็นเนื้อหาสาระของ ทุกแผนการจัดการเรียนรู้ แยกไว้อีกเล่มหนึ่งต่างหากเป็นเอกสารประกอบการสอนก็ได้

3. กิจกรรมการเรียนการสอน คือ สภาพการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นเพื่อนำผู้เรียนไปสู่ เป้าหมายหรือจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสม สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ด้านต่างๆ จึงเป็นความ สามารถและทักษะของครูมืออาชีพในการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ กิจกรรมการเรียน การสอนควรมีลักษณะ ดังนี้

3.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหา

3.2 ฝึกกระบวนการที่สำคัญให้กับผู้เรียน

3.3 เหมาะสมกับธรรมชาติและวัยของผู้เรียน

3.4 เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในโรงเรียนและชีวิตจริง

3.5 เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

4. สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่เป็นพาหนะหรือสื่อที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถ พัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติให้บรรลุผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้และตามจุดหมายของ หลักสูตร ได้ดียิ่งขึ้นหรือเร็วยิ่งขึ้น จากการศึกษาวิจัย พบว่า สื่อประเภทต่างๆ มีประสิทธิภาพช่วยให้ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เรื่องต่างๆ ในระดับที่แตกต่างกัน

ขั้นที่ 3 การกำหนดวิธีวัดและประเมินผล

การวัดและการประเมิน จัดเป็นกิจกรรมสำคัญที่สอดคล้องแทรกอยู่ในทุกขั้นตอนของ กระบวนการจัดการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่ก่อนการเรียนการสอนจะเป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบ ความรู้พื้นฐานของผู้เรียน ระหว่างการเรียนการสอน จะเป็นการประเมินเพื่อปรับปรุงผลการเรียน และเพื่อให้ผู้เรียนทราบผลการเรียนของตนเป็นระยะๆ และเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอนในแต่ละ

รายวิชา/ภาคเรียน จะเป็นการประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียนเพื่อตรวจสอบให้แน่ชัดว่าผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้

สุวิทย์ มูลคำ และคณะ (2551 : 8) กล่าวถึงขั้นตอนการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้ การนำหลักสูตรไปสู่การวางแผนการจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์ รายละเอียดจากหลักสูตรเพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ มาตรฐานการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ ตัวชี้วัด เชื่อมโยงกับหน่วยการเรียนรู้ ออกแบบการเรียนรู้เข้าสู่แผนการจัดการเรียน การเขียนแผนการสอนหรือแผนการจัดการเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้เสนอแนะไว้ว่า ควรทำให้เป็นระบบ ซึ่งเริ่มจากศึกษาหลักสูตร เอกสารที่เกี่ยวข้องสภาพแวดล้อม และตัวผู้เรียนจึงดำเนินการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้ประกอบการสอน เมื่อเสร็จจากการนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้ประกอบการสอนแล้ว ควรสรุปผลการใช้และนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ต่อไป

วิมลรัตน์ สุนทร โรจน์ (2555 : 115-116) สรุปขั้นตอนการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ โดยมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาและวิเคราะห์สาระการเรียนรู้ที่จะสอน

1.1 มาตรฐานการเรียนรู้

1.2 ตัวชี้วัด

1.3 คำอธิบายรายวิชา

1.4 โครงสร้างของหลักสูตรสถานศึกษา

1.5 การวิเคราะห์หน่วยการเรียนรู้

1.6 แผนการเรียนรู้

2. ศึกษาแนวการสอนของกรมวิชาการ เพื่อ

2.1 ศึกษารายละเอียดสาระการเรียนรู้ กับผลการเรียนรู้ที่คาดหวังในแต่ละช่วงชั้นและระดับชั้นว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่ เพื่อเพิ่มเติมอีกให้สมบูรณ์

2.2 วิเคราะห์ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้หรือไม่ ถ้าไม่สอดคล้องควรปรับ และนำมาเขียนในแผนการจัดการเรียนรู้ให้ชัดเจนต่อไป

2.3 นำกิจกรรมในแนวการสอนมาพิจารณา ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ต่อไป

3. เขียนแผนการจัดการเรียนรู้ เขียนแผนการจัดการเรียนรู้ เป็นขั้นสำคัญซึ่งผู้เขียนต้องวางแผนอย่างรอบคอบ โดยกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม กำหนดเนื้อหาให้เหมาะสมกับเวลา กำหนดกิจกรรมการเรียน การสอน ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้จริง กำหนดสื่อการจัดการเรียนรู้

และการวัดผลที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ อย่างไรก็ตามควรได้จัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดเน้นของหลักสูตร กล่าวคือ ควรได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นทางการ และใช้กระบวนการต่างๆ เช่น กระบวนการกลุ่ม กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการ 9 ประการ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

แนวทางการตรวจสอบคุณภาพของแผนการจัดการเรียนรู้

แผนการจัดการเรียนรู้ที่เขียนเสร็จแล้ว ผู้เขียนควรตรวจสอบย้อนกลับไปคู่มืออีกครั้งว่าแผน ที่เขียนขึ้นนั้นยังมีข้อใดที่ยังบกพร่อง ควรปรับปรุง โดยมีหลักการ ดังนี้ (สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2545 : 108-116)

1. จุดประสงค์การเรียนการสอน จุดประสงค์ที่ดีนั้นจะต้องมีคุณสมบัติ 3 ประการ ความครอบคลุม หมายถึง ความครอบคลุมมวลพฤติกรรม 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติ เพราะทั้ง 3 ด้านเป็นองค์ประกอบเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นจุดหมายสูงสุดของการศึกษา อย่างไรก็ตามในแผนการจัดการเรียนรู้ หรือบันทึกการสอนหนึ่งๆ อาจไม่จำเป็นครบองค์ประกอบ 3 ด้าน นี้เสมอไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเวลา เนื้อหา และวัยของผู้เรียน ความชัดเจน หมายถึง จุดประสงค์ นั้นมีความเป็นพฤติกรรมมากพอที่จะตรวจสอบว่ามีการบรรลุแล้วหรือไม่ เช่น ถ้าเขียนเพื่อให้ “รู้” กับเพื่อให้ “ตอบได้” คำว่า “รู้” เป็นความคิดรวบยอดมากกว่าพฤติกรรม ถือว่าไม่ชัดเจน แต่คำว่า “ตอบ” มีลักษณะเป็นพฤติกรรมมากขึ้น โดยผู้เรียนอาจจะพูดตอบ หรือ เขียนตอบก็ได้ความเหมาะสม หมายถึง จุดประสงค์นั้นไม่สูงหรือต่ำเกินไป ทั้งนี้เมื่อคำนึงถึง เวลา เนื้อหา และวัยของผู้เรียน

2. เนื้อหาสาระ เนื้อหาในแผนการจัดการเรียนรู้ หรือบันทึกการสอนที่ดีนั้น จะต้อง มีคุณสมบัติ 3 ประการ คือ ความถูกต้อง ความครอบคลุม และความชัดเจน ดังนี้

2.1 ความถูกต้อง หมายถึง เนื้อหาสาระตรงกับหลักวิชา โดยทั้งนี้อาจยึดตามคู่มือ วิทยาศาสตร์ ช่วงชั้นที่ 3

2.2 ความครอบคลุม หมายถึง ปริมาณเนื้อหาตามหัวข้อนั้นมีมากพอที่จะก่อให้เกิด ความคิดรวบยอดได้หรือไม่

2.3 ความชัดเจน หมายถึง การที่เนื้อหา มีแบบแผนของการนำเสนอสาระที่ไม่สับสน เข้าใจง่าย

3. กิจกรรมการเรียนการสอน (เน้นผู้เรียน) กิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีจะต้องมีคุณสมบัติ นำสนใจความเหมาะสมและความริเริ่ม ดังนี้

3.1 ความน่าสนใจ หมายถึง กิจกรรมที่นำมาใช้ชวนให้น่าติดตามไม่เบื่อหน่าย

3.2 ความเหมาะสม หมายถึง กิจกรรมที่นำมาใช้จะต้องทำให้เกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ ได้จริง

3.3 ความคิดริเริ่ม หมายถึง การที่นำเอากิจกรรมใหม่ๆ ที่ท้าทายมาสอดแทรกช่วยให้เกิดการเรียนรู้

4. สื่อการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนที่ดีจะต้องมีคุณสมบัติของความน่าสนใจ ความประหยัดและการช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็ว ดังนี้

4.1 ความน่าสนใจ หมายถึง สื่อนั้นช่วยให้น่าติดตาม ไม่น่าเบื่อ ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็ว หมายถึง สื่อนั้นจะต้องใช้ได้ผลในการทำให้ผู้เรียนรู้ได้จริง และตรงกับเนื้อหาที่ใช้เรียน

4.2 ความประหยัด หมายถึง สื่อที่ใช้นั้นราคาแพง อยู่ในระดับสถานศึกษารับผิดชอบได้

5. การวัดและประเมินผล การวัดและประเมินผลที่ระบุไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้ที่ดีควรมีคุณสมบัติของความเที่ยงตรง ความเชื่อถือได้ และความสามารถประยุกต์ได้ ดังนี้

5.1 ความเที่ยงตรงหมายถึง เครื่องมือ วิธีการที่ใช้ในการวัดผลของแต่ละแผนนั้นๆ ต้องสอดคล้องและตรงตามจุดประสงค์ที่ระบุไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้นั้นๆ และรวมทั้งตรงตามเนื้อหาที่ใช้ประกอบการสอน

5.2 ความเชื่อถือได้ หมายถึง เครื่องมือ วิธีการที่ใช้ในการวัดผลของแต่ละแผนนั้นๆ ต้องสอดคล้อง และตรงตามจุดประสงค์ที่ระบุไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้นั้นๆ และรวมทั้งตรงตามเนื้อหาที่ใช้ประกอบการสอน

5.3 ความสามารถประยุกต์ได้ หมายถึง การที่ประเมินที่ระบุไว้สามารถประเมินได้จริง มิใช่แต่ระบุไว้เฉยๆ

6. ความสอดคล้องขององค์ประกอบต่างๆ ของแผนการจัดการเรียนรู้ ความสอดคล้องของแผนการจัดการเรียนรู้ ให้พิจารณาความสอดคล้องของเรื่องจุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน ประเมินผลตลอดทั้งแผนนั้นๆ

จากการศึกษาขั้นตอนและแนวทางจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่กล่าวมา สรุปได้ว่า

1. การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพนั้น ครูผู้สอนจะต้องศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หลักสูตรการศึกษาทั้งหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรของสถานศึกษา เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อ เอกสารเกี่ยวกับการผลิตสื่อ การวัดผลและการประเมินผล ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้และการทำแบบฝึกหัดรวมถึงการจัดทำข้อทดสอบด้วย

2. จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้โดยนำเนื้อหาสาระที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ไปกำหนดเป็นแผนจัดการเรียนโดยให้สอดคล้องกับจุดประสงค์และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและกำหนดเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับเวลาและวัยของนักเรียนรวมถึงการสอดคล้องกับหน่วยการเรียนรู้ที่โรงเรียนกำหนด

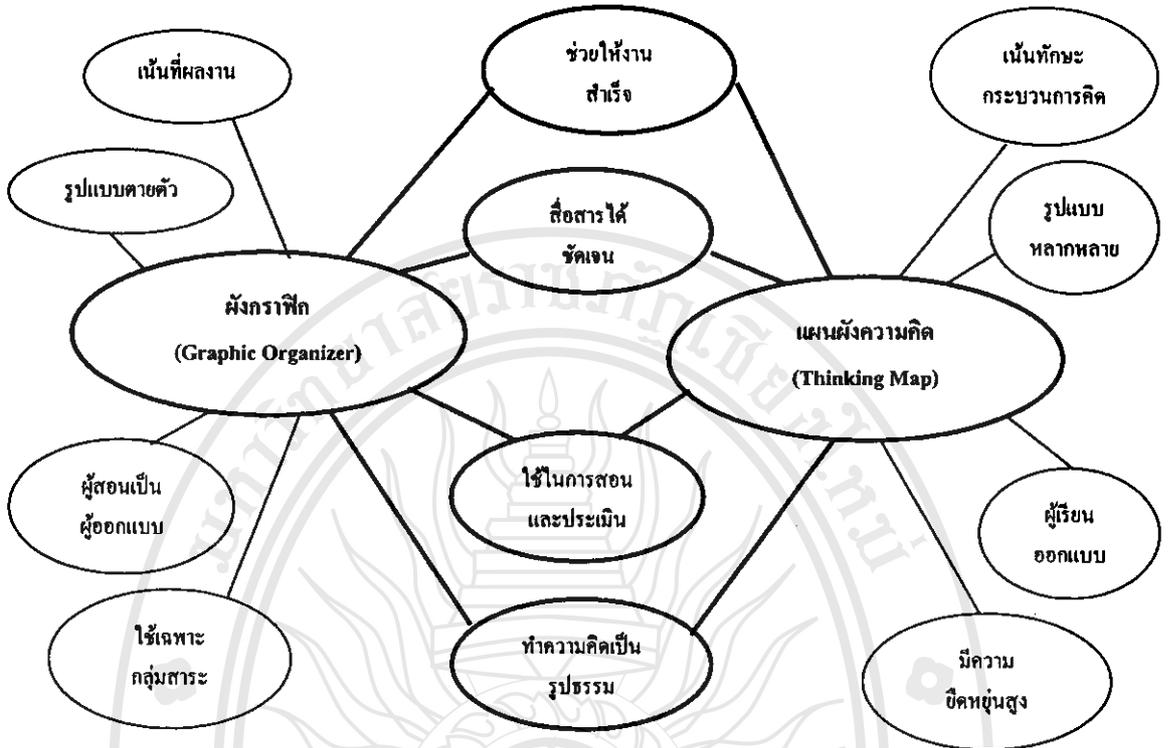
3. จัดทำรายละเอียดของแผนการจัดการเรียนรู้ตามองค์ประกอบของแผนจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย สารสำคัญ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง จุดประสงค์การเรียนรู้ สารการเรียนรู้กระบวนการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล กิจกรรมเสนอแนะ ความคิดเห็นผู้บริหาร บันทึกหลังสอน ปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะ

แผนผังความคิด

ความเป็นมา

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553 : 85) เสนอเครื่องมือช่วยคิดเกี่ยวกับแผนผังความคิดหรือเรียกโดยย่อว่า TM ไว้ว่า แผนผังความคิดใช้เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การคิดเป็นรูปธรรม และส่งเสริมการเรียนรู้ในสถานการณ์ต่างๆ หรือการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life Long Learning) ที่ผู้เรียนสามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับระดับพัฒนาการของผู้เรียน ใช้บูรณาการไปกับการเรียนรู้ทุกสาระวิชาและมีความยืดหยุ่นสูง ใช้ได้หลากหลายรูปแบบ แผนผังความคิดแต่ละรูปแบบใช้ในการเปรียบเทียบ ความเหมือน-ต่าง (Comparing and Contrasting) การจัดกลุ่ม (Classifying) ความสัมพันธ์เหตุและผล (Cause-Effect Reasoning) ให้ผู้เรียนได้เลือกใช้ในการสร้างความรู้ของตนเองเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่ใช้ในการอ่าน การเขียน และพัฒนาทักษะความคิดขั้นสูง แผนผังความคิดนี้เป็นคำที่ ดร.เดวิด ไฮเยอเล (Dr.David Hyerle) ได้พัฒนาขึ้นมาโดยนำเสนอแผนผังความคิด 8 รูปแบบ นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือช่วยคิดชนิดอื่นๆ ที่มีลักษณะเดียวกันนี้อยู่อีกจำนวนหนึ่ง จึงรวบรวมไว้หมวดเดียวกัน ได้แก่ แผนผังความคิด (Mind Map) ผังมโนทัศน์ (Concept Map) และการทบทวนด้วยภาพ (Graphic Review)

ผังกราฟิก (Graphic Organizer) และแผนผังความคิด มีจุดคล้ายกันคือ ทำให้ความคิดเป็นรูปธรรม เป็นภาษาสื่อสารที่มองเห็นได้ชัดเจนและเข้าใจร่วมกัน (Common Visual Language) ใช้ในการสอนและประเมินงานด้านการคิดของผู้เรียน ส่วนที่แตกต่างกัน คือ ผังกราฟิกมักเป็นเครื่องมือที่ครูสร้างขึ้นให้ผู้เรียนนำไปใช้ส่วนแผนผังความคิดนั้นผู้เรียนจะเป็นผู้เลือกและสร้างขึ้นเอง ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนระยะแรกครูจึงควรฝึกให้ผู้เรียนใช้ผังกราฟิกแบบต่างๆ จนมีความชำนาญแล้ว จึงฝึกให้ใช้แผนผังความคิดในภายหลัง ซึ่งความเหมือน-ต่าง ของผังกราฟิกและแผนผังความคิดสามารถสรุปโดยใช้แผนผังความคิด The Double Bubble Map ดังนี้

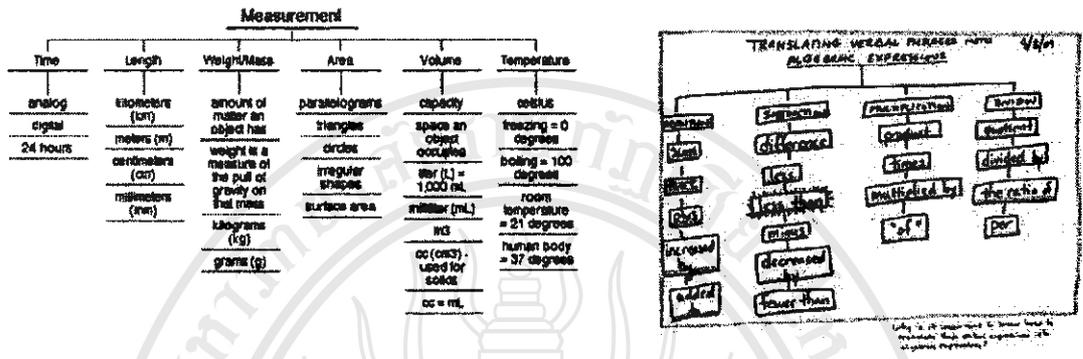

ภาพที่ 2.1 ความเหมือน - ต่างของผังกราฟิกและแผนผังความคิด (The Double Bubble Map)

บรรจง อมรชีวิน (2556 : 206) กล่าวถึงความเป็นมาไว้ว่า แผนผังความคิดหรือแผนที่ความคิดนี้เป็นเทคนิคใช้ประกอบเป็นเครื่องมือการคิด โดย ดร.เดวิด ไฮเยอเล (Dr. David Hyerle, 2000) สังเกตพบว่าการคิดโดยใช้เครื่องมือที่เป็นรูปภาพกราฟิก (Graphic) จะทำให้กระบวนการคิดและการเรียนที่อยู่ในระดับปรับปรุงดีขึ้นได้ จากการค้นพบหากดูภาพกราฟิกประมาณ 400 รูป ก็จะพบว่าที่จริงแล้วสามารถจัดกลุ่มภาพเชื่อมโยงกับการคิดออกเป็น 8 รูปแบบด้วยกัน คือ แบบที่เป็นวงกลม แบบที่เป็นฟอง แบบฟองคู่ แบบต้นไม้ แบบเชื่อมโยง (Brace) การไล่เรียง (Sequencing) การไล่เรียงแบบพู่ และแบบการเชื่อมต่อ ซึ่งอาจพิจารณาได้จากแผนภาพและคำอธิบาย

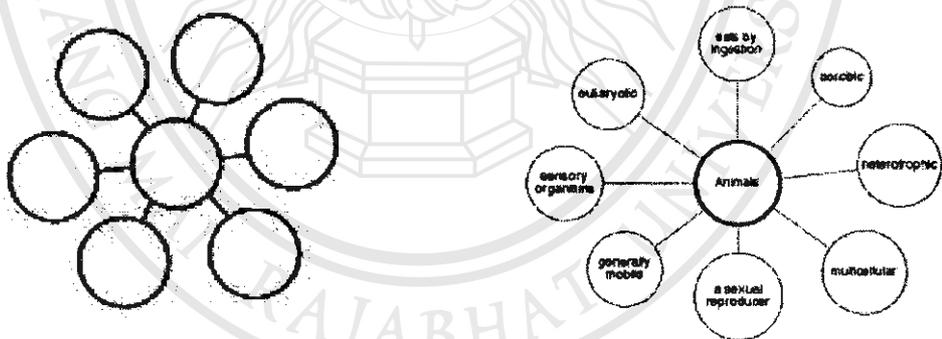
นอกจากนี้ บรรจง อมรชีวิน (2556 : 30) กล่าวถึงงานวิจัย Hindsford C of E Primary School, UK ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ต้องการเอื้อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และต้องการให้มีการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เสมอ ความต้องการเกิดจากการปรับปรุงเนื่องจากว่าผลการสอบ SAT ต่ำ เครื่องมือที่ใช้ในการสอนคิด คือ แผนที่ความคิด (Thinking Map : TM) ของ ดร.เดวิด ไฮเยอเล (Dr. David Hyerle) พยายามใช้ TM พบว่า TM มีความเหมาะสมกับโครงสร้างขององค์กร แนวการปรับใช้คือ เพิ่มเวลาวันละ 20 นาที เพื่อพัฒนาการสอน TM โดยใช้แต่ละแบบ แบบละ 1 สัปดาห์ เพื่อให้เข้าความเข้าใจเป็นอย่างดี โดยใช้ทั้งหมด 8 สัปดาห์ 8 รูปแบบ บังคับความสำเร็จพบว่า เป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์

2. แผนผังความคิดแบบต้นไม้ (Tree Map) ใช้ในการจัดกระทำข้อมูลให้ความสัมพันธ์เชื่อมโยงของข้อมูลต่างๆ จัดให้เป็นหมวดหมู่ มีหัวข้อใหญ่และหัวข้อย่อย

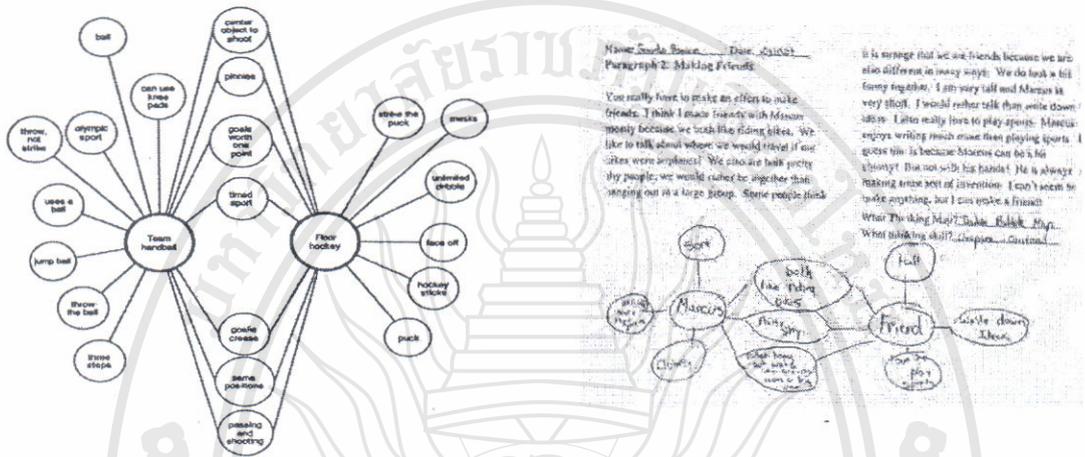
ภาพที่ 2.3 รูปแบบแผนผังความคิดแบบต้นไม้ (Tree Map)

3. แผนผังความคิดแบบฟองน้ำ (Bubble Map) ใช้ในการจัดกระทำข้อมูล โดยมีกำหนดหัวข้อเรื่องและเพิ่มเติมรายละเอียดที่เกี่ยวข้องเข้าไปด้วย

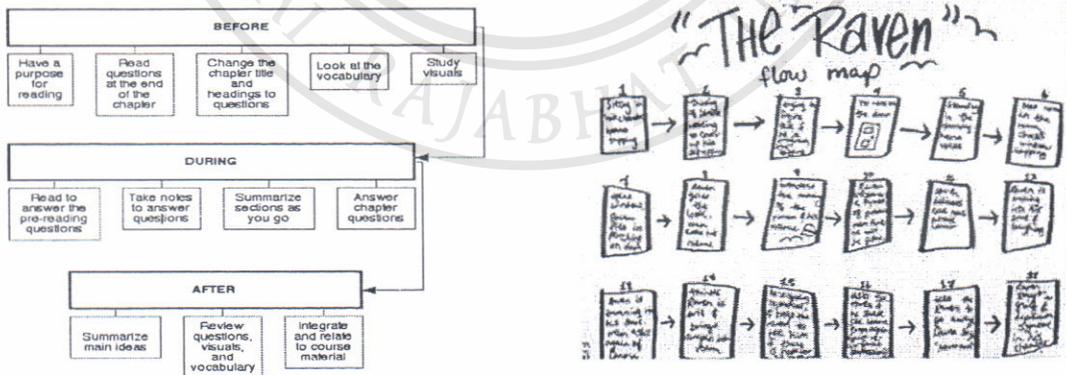
ภาพที่ 2.4 รูปแบบแผนผังความคิดแบบฟองน้ำ (Bubble Map)

4. แผนผังความคิดแบบฟองน้ำสองด้าน (Double Bubble Map) ใช้ในการเปรียบเทียบความเหมือนความต่างของข้อมูลสองชุด ให้นักเรียนได้เปรียบเทียบในประเด็นต่างๆ

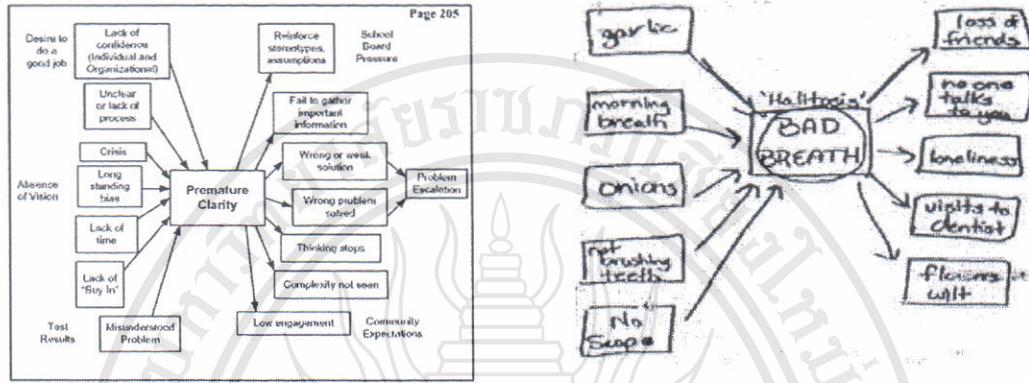
ภาพที่ 2.5 รูปแบบแผนผังความคิดแบบฟองน้ำสองด้าน (Double Bubble Map)

5. แผนผังความคิดแบบเรียงลำดับ (Flow Map) ใช้ในการจัดกระทำและนำเสนอข้อมูลที่มีการจัดลำดับขั้นตอนมีความต่อเนื่องกันเป็นลำดับ

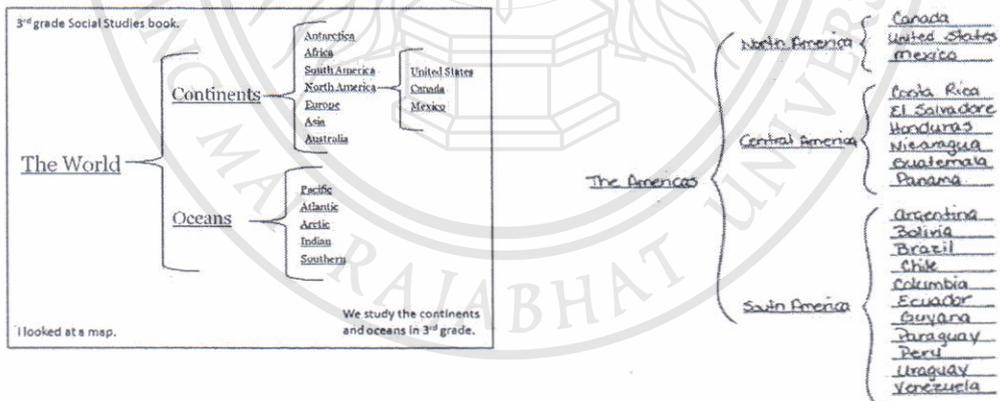
ภาพที่ 2.6 รูปแบบแผนผังความคิดแบบเรียงลำดับ (Flow Map)

6. แผนผังความคิดแบบเรียงลำดับหลายมิติ (Multi - flow Map) ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่แสดงให้เห็นสาเหตุและผลที่เกิดขึ้นจากเหตุดังกล่าว

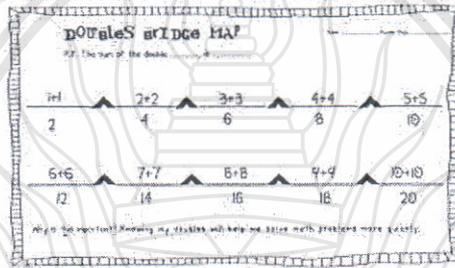
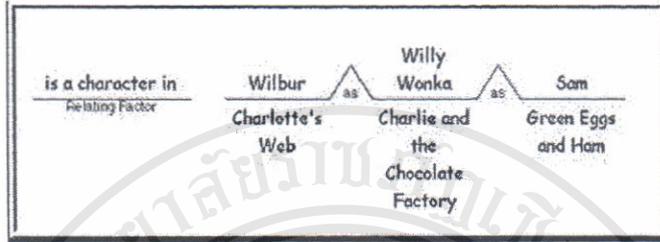
ภาพที่ 2.7 รูปแบบแผนผังความคิดแบบเรียงลำดับหลายมิติ (Multi - flow Map)

7. แผนผังความคิดแบบเชื่อมโยง (Brace Map) ใช้ในการกำหนดส่วนสำคัญของเรื่องราวที่น่าสนใจ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ

ภาพที่ 2.8 รูปแบบแผนผังความคิดแบบเชื่อมโยง (Brace Map)

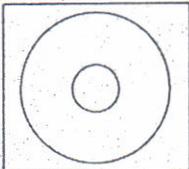
8. แผนผังความคิดแบบสะพาน (Bridge Map) ในการนำเสนอข้อมูลที่มีลักษณะคล้ายกันสามารถเปรียบเทียบกันได้

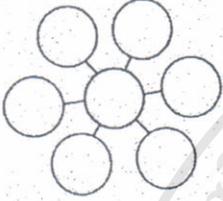
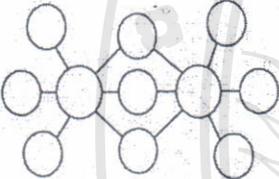
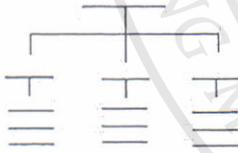
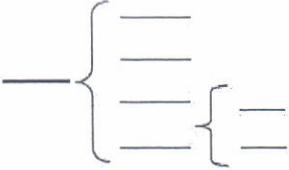
ภาพที่ 2.9 รูปแบบแผนผังความคิดแบบสะพาน (Bridge Map)

นอกจากนี้ บรรจง อมรชีวิน (2556 : 306-311) เสนอแผนผังความคิด ออกเป็น 8 รูปแบบที่มีความคล้ายคลึงกัน สรุปได้ดังนี้

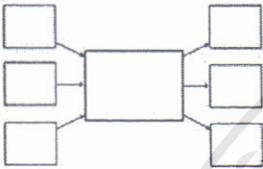
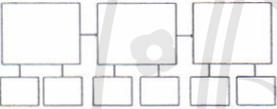
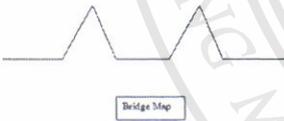
ตารางที่ 2.1 แผนผังความคิด 8 รูปแบบ เพื่อการเลือกใช้ในการนำเสนอข้อมูลความคิด ความรู้ที่ได้จากการอ่าน

เครื่องมือแผนผังความคิด	กระบวนการคิด	คำถามที่เกี่ยวข้อง
แบบวงกลม	การนิยามในบริบทต่างๆ	1. นิยามสิ่งของหรือความคิดอย่างไร 2. บริบทคืออะไร 3. กรอบหรือการอ้างอิง คืออะไร

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

เครื่องมือแผนผังความคิด	กระบวนการคิด	คำถามที่เกี่ยวข้อง
แบบฟอง	การอธิบายในเชิงคุณภาพ	1. อธิบายสิ่งนี้ว่าอย่างไร 2. คำใดอธิบายสิ่งนี้ได้ดีที่สุด
แบบฟองคู่	การเปรียบเทียบและความแตกต่าง	1. สิ่งที่เหมือนและแตกต่างเชิงคุณภาพของสิ่งเหล่านี้คุณภาพอะไรที่ทำให้คุณค่ามากที่สุด 2. ทำไม
แบบต้นไม้	การแยกแยะ	1. อะไรคือความคิดหลักสิ่งที่สนับสนุนความคิดและรายละเอียดข้อมูลนี้
แบบเชื่อมโยง	แยกส่วน - ทั้งหมด	1. อะไรคือส่วนขององค์ประกอบและองค์ประกอบย่อยนี้ทั้งหมด

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

เครื่องมือแผนผังความคิด	กระบวนการคิด	คำถามที่เกี่ยวข้อง
แบบไล่เรียงแบบพหู	ความเกี่ยวเนื่อง	1. เกิดอะไรขึ้น 2. ความเกี่ยวเนื่อง ของเหตุการณ์คืออะไร 3. ขั้นตอนคืออะไร
แบบไล่เรียง	สาเหตุและผล	1. อะไรคือสาเหตุและ ผลกระทบจากเหตุการณ์นี้ 2. เกิดอะไรขึ้นต่อไป
แบบเชื่อมต่อ	การวิเคราะห์	1. การวิเคราะห์อะไรที่ใช้ 2. ใช้อะไรเป็นแนวทาง ในเชิงอุปมา

แนวทางและหลักการใช้แผนผังความคิด (Thinking Map : TM)

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553 : 102-104) ได้เสนอแนวทางและหลักการ
ใช้แผนผังความคิด ไว้ดังต่อไปนี้

1. แผนผังความคิดแบบวงกลม (Circle Map) ใช้ในการจัดกระทำข้อมูลในหัวเรื่องนั้นๆ
ให้เป็นหมวดหมู่เดียวกัน การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลออกมาเป็นแง่มุมต่างๆ ทำให้ผู้เรียนมีกรอบ
ในการตัดข้อมูลในแกนกลางเป็นหัวเรื่อง (Theme) ที่ต้องการเสนอ ในส่วนที่เป็นวงแหวนถัดมา
เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

2. แผนผังความคิดแบบต้นไม้ (Tree Map) ใช้ในการจัดกระทำข้อมูลให้ความสัมพันธ์เชื่อมโยงของข้อมูลต่างๆ จัดให้เป็นหมวดหมู่มีหัวข้อใหญ่และหัวข้อย่อย

3. แผนผังความคิดแบบฟองน้ำ (Bubble Map) ใช้ในการจัดกระทำข้อมูล โดยมีกำหนดหัวข้อเรื่องและเพิ่มเติมรายละเอียดที่เกี่ยวข้องเข้าไปด้วย

4. แผนผังความคิดแบบฟองน้ำสองด้าน (Double Bubble Map) ใช้ในการเปรียบเทียบความเหมือนความต่างๆ ของข้อมูลสองชุด ให้ผู้เรียนได้เปรียบเทียบในประเด็นต่างๆ

5. แผนผังความคิดแบบเรียงลำดับ (Flow Map) ใช้ในการจัดกระทำและการนำเสนอข้อมูลที่มีการจัดลำดับขั้นตอนมีความต่อเนื่องกันเป็นลำดับ

6. แผนผังความคิดเรียงลำดับแบบหลายมิติ (Multi-Flow Map) ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่แสดงให้เห็นสาเหตุและผลที่เกิดขึ้นจากเหตุดังกล่าว

7. แผนผังความคิดแบบเชื่อมโยง (Brace Map) ใช้ในการกำหนดส่วนสำคัญขององค์ประกอบของเรื่องที่น่าสนใจ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ

8. แผนผังความคิดแบบสะพาน (Bridge Map) ใช้ในการนำเสนอข้อมูลที่มีลักษณะคล้ายกันหรือสามารถเปรียบเทียบกันได้

แนวทางการใช้แผนผังความคิด ตามแนวทางของ ดร.เดวิด ไฮเยอเล (Dr.David Hyerle อ้างถึงใน บรรจง อมรชีวิน , 2556 : 208 - 211) ได้เสนอแนวทางการใช้แผนผังความคิดแต่ละแบบไว้ดังนี้

1. แผนผังความคิดแบบวงกลม (Circle Map) การคิดแนวทางนี้มีหลักไม่ยุ่งยาก โดยแบ่งเป็นวง 2 วง วงในสุดจะเป็นเหมือนความคิดหลัก ส่วนวงกลมนอกเปรียบเหมือนกับว่าคุณรู้อะไรที่เกี่ยวข้องกับความคิดในวงกลมวงในให้ระบุนออกมา เปรียบไปแล้วเหมือนตะกร้าที่เก็บรวบรวมของต่างๆ (คำพูดหรือความคิดต่างๆ) ไว้ โดยที่มันอาจจะไม่ได้มีความเชื่อมโยงกันเลยก็ได้

ตัวอย่าง : ในกรณีที่เป็นเด็กที่โตอาจปรับให้เป็นการใช้ความคิด เช่น อาจใส่ความคิดตรงกลางว่า “ความดี” ทุกคนก็จะช่วยกันคิดว่าความดีเกี่ยวข้องกับเรื่องอะไรบ้าง ก็จะมีการเสนอและใส่ความคิดเข้ามา และแน่นอนว่ากับคนที่อยู่ระดับ โตขึ้นมาอีกสามารถกำหนดคำความคิดแกนกลางในลักษณะของการกระตุ้นให้คิดได้มากขึ้นไปอีก

2. แผนผังความคิดแบบฟองน้ำ (Bubble Map) รูปแบบนี้เหมือนฟองมารวมกันเป็นกลุ่มเป็นเครือข่ายอยู่แต่เอาเข้าจริงแล้วไม่ได้มีลักษณะของการเชื่อมกันแบบนั้น แผนผังความคิดแบบฟองน้ำนี้เป็นเพียงการใช้อธิบายสิ่งต่างๆ เท่านั้น เทคนิคนี้จะใช้เพื่อให้เกิดการอธิบายความ เพื่อแสดงถึงความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

ตัวอย่าง : ประโยชน์ที่ได้โดยเฉพาะกับการเรียนในเรื่องภาษาหรือวรรณคดีเป็นต้น เช่น เราอาจให้นักเรียนอธิบายถึงตัวละครตัวหนึ่ง เช่น พระราม ในตอนที่สู้กับทศกัณฐ์ มีกลยุทธ์ การต่อสู้อย่างไรบ้าง ซึ่งจะช่วยให้ตรวจสอบความเข้าใจของนักเรียนได้ ซึ่งในการนำไปประยุกต์ใช้ ก็อาจจัดทำเป็นแบบ 2 ผัง ให้มีการศึกษา คิดเปรียบเทียบก็ได้ เพื่อเกิดความคิดที่แตกฉานขึ้น ในการ ทำแบบฝึกหัดจะช่วยให้เกิดปัญญาและก็ไม่จำเป็นต้องเขียนมาก แต่ใช้ความคิดมาก ก็จะทำให้เทคนิคนี้ มีพลังในการช่วยคิดอย่างมาก

3. แผนผังความคิดแบบฟองคู่ (Double Bubble Map) เป็นเครื่องมือช่วยคิดแบบ เปรียบเทียบและความแตกต่างในการแสดงความเหมือนและความแตกต่างในคุณภาพของสิ่งต่างๆ มีการใช้ Venn Diagram เพื่อแสดงการเปรียบเทียบและความแตกต่าง (Venn Diagram เป็นแผนภูมิ ที่ใช้วงกลมแทน set และความสัมพันธ์ระหว่าง set ในคณิตศาสตร์) ในวิชาคณิตศาสตร์มักใช้ เทคนิคนี้ในการสอน Venn Diagram ในการใช้แผนผังเราควรวางความเหมือนในส่วนตรงกลาง ส่วนความแตกต่างจะอยู่รอบนอก หากใส่วงกลมล้อมรอบคุณลักษณะของสิ่งหนึ่ง และวงกลม ล้อมรอบความแตกต่างของของสิ่งหนึ่ง อันนี้ก็คือ Venn Diagram

ตัวอย่าง : การใช้ คือ ให้นักเรียนเรียนเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ (Story) และเตรียมที่ จะทำอีกหนึ่งเรื่อง โดยจะให้เปรียบเทียบความแตกต่างของเรื่อง 2 เรื่อง หรือของ 2 ลักษณะ โดยใช้ เทคนิคนี้ในการเปรียบเทียบ

4. แผนผังความคิดแบบต้นไม้ (Tree Map) เป็นกระบวนการในด้านการคิดแบบแยกแยะ และจัดเรียงใหม่ (Classification and Organization) แผนผังความคิดแบบต้นไม้ คิดการวางลำดับ ความคิดลดหลั่นลงมาเหมือนโครงสร้างต้นไม้ ในลักษณะเห็นภาพรวม ความคิดหลักและรายละเอียด เทคนิคนี้ก็จะช่วยนักเรียนให้สามารถทำความเข้าใจด้วยตนเองเรื่องๆ ที่เรียนอย่างเห็นเป็น โครงสร้าง (Structure) โดยที่สามารถอ่านหนังสือแล้วก็แยกแยะและจัดหมวดหมู่ใหม่ได้

ตัวอย่าง : การนำไปใช้ในระดับประถมปลายอาจฝึกให้คิด โดยวางความคิดหลัก ตรงกลาง เช่น ข้อความที่ว่า การเปลี่ยนแปลงความสามารถทำให้เกิดผลทั้งผลบวกและผลลบได้ แล้วนักเรียนระบุแยกแยะคุณลักษณะดังกล่าว พลังสำคัญของการใช้เทคนิคแผนผังความคิดนี้ก็คือ การช่วยให้เข้าไปจัดข้อมูลข่าวสารในการที่จะส่งต่อให้คนอื่นต่อไป และเด็กทุกวัยจะเข้าใจเทคนิคนี้ ได้ไม่ยาก การนำไปใช้ในการเรียนด้านภาษานั้นหากผู้เรียนที่ภาษายังไม่ค่อยดีนักอาจใช้เทคนิคนี้ ในตอนท้ายจะดีกว่า และเด็กที่ภาษาดีแล้วสามารถใช้เทคนิคนี้ช่วยเรียบเรียงข้อมูลเพื่อการเขียน และ ครูเองอาจใช้เทคนิคนี้ตรวจสอบว่านักเรียนเข้าใจสามารถไล่เรียงความคิดตามแผนผังความคิดมา ตามลำดับได้หรือไม่

5. แผนผังความคิดแบบเชื่อมโยง (Brace Map) เป็นเทคนิคที่ช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อย (Part) กับส่วนใหญ่ (Whole) ใช้สำหรับกรณีที่มีความเป็นรูปธรรมที่สามารถแยกองค์ประกอบและส่วนย่อยออกมาได้ แนวทางนี้จะต่างกับแผนผังความคิดแบบต้นไม้ตรงที่สามารถแยกชิ้นส่วนทางกายภาพออกมาได้ โดยแผนผังความคิดแบบต้นไม้แสดงถึงการแยกแยะโดยใส่ความคิดหลักแล้วก็ใส่รายละเอียด ในขณะที่แผนผังความคิดแบบเชื่อมโยงจะแสดงองค์ประกอบของทั้งหมด

ตัวอย่าง : แผนผังความคิดแบบเชื่อมโยงจะนำไปใช้ได้ดีในการสอนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวต่างๆ เหมือนการแตกรายละเอียดออกมา เช่น บ้านหนึ่งหลัง ประกอบไปด้วยห้องอะไรบ้าง หรือเมืองหนึ่งประกอบด้วยอาคารที่แตกต่างกันอะไรบ้าง

6. แผนผังความคิดแบบไล่เรียง (Flow Map) เทคนิคนี้ช่วยการทำงานร่วมกับแผนที่อื่น เช่น อาจใช้แผนผังวงกลมเพื่อช่วยระบุรายการสิ่งต่างๆ ออกมา หลังจากนั้นสามารถใช้เทคนิคนี้ในการนำกิจกรรมมาไล่เรียงใหม่ว่า เรียงลำดับตามความสำคัญที่กำหนด

ตัวอย่าง : วันนี้คุณจะทำอะไรบ้าง อาจเริ่มจากการทำการบ้าน แล้วอ่านหนังสือ ฟังเพลง รับประทานอาหารแล้วจบด้วยการทบทวนบทเรียน เป็นต้น เทคนิคนี้มีประโยชน์ในการสอนเกี่ยวกับภาษาจะแสดงถึง โครงสร้างเนื้อหาที่จะไล่เรียงในเนื้อหาก็จะมีการใช้คำที่แสดงถึงลำดับด้วย นอกจากนี้ก็ยังมีเรื่องของเวลาที่เป็นตัวชี้ในการบอกลำดับเรื่อง ได้เป็นอย่างดี

7. แผนผังความคิดแบบไล่เรียงพหุ (Multi - Flow Map) นับว่าเป็นเทคนิคช่วยคิดที่มีพลังมาก และแสดงถึงเรื่องของสาเหตุและผล (Cause and Effect) โดยมีเหตุการณ์ที่อยู่ตรงกลาง อาจถามคำถามก่อนหรือว่าดูผลกระทบก่อนก็ได้

ตัวอย่าง : รถติดในกรุงเทพฯ ส่งผลอย่างไร คำว่าส่งผลอะไรก็คือผลที่เกิดขึ้น ผลกระทบที่เกิดจากการที่รถติดมโหฬาร แต่อีกด้านหนึ่งก็คือ อะไรเป็นสาเหตุ อาจมาจากจำนวนรถที่มาก พื้นที่การจราจรไม่พอเพียง คนขับรถไม่มีวินัย

8. แผนผังความคิดแบบเชื่อมต่อ (Bridge Map) เป็นเทคนิคแสดงเรื่องความคล้ายคลึงเปรียบเทียบกับการอุปมาอุปไมย จะช่วยในการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เป็นรูปธรรม (Concrete) กับนามธรรม (Abstract)

ตัวอย่าง : ในการสอนพวกคำศัพท์เทคนิคนี้ก็ใช้ได้ เช่น คำว่า แตกต่าง ตรงข้าม กับคำว่า เหมือน หรือคำว่า เียบแหลม ตรงข้ามกับคำว่า หัวทึบ

หลักการใช้แผนผังความคิด

หลักการสำคัญในการนำเครื่องช่วยคิดให้นักเรียนสามารถจัดกระทำข้อมูล สำนักวิชาการ และมาตรฐานการศึกษา (2553 : 86) ได้กล่าวไว้ ดังนี้

1. ครูต้องฝึกให้นักเรียนรู้จักเครื่องมือช่วยคิดแบบต่างๆ เพื่อให้นำไปใช้ในขั้นตอนต่างๆ ของกิจกรรมการเรียนการสอน โดยสอนให้รู้จักชื่อและวิธีการใช้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้เครื่องมือช่วยคิดในสถานการณ์ต่างๆ ได้

2. การฝึกทักษะกระบวนการคิด ควรมีการจัดบรรยากาศชั้นเรียนให้เอื้อต่อการคิด ดังนี้

2.1 ครูควรเป็นแบบอย่างของการคิดที่ดี โดยใช้เทคนิคการคิดต่างๆ (Think Aloud)

นักเรียนจะได้เรียนรู้วิธีการคิดของครูผ่านการใช้คำพูดของครู

2.2 เปิดโอกาสให้นักเรียนมีอิสระในการคิดและแสดงความคิดเห็น โดยการให้เวลากับการแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง หรือให้นักเรียนได้เขียนแสดงความคิดเห็น โดยการใช้กระดานแสดงความคิดเห็นประเด็นเขียนไว้แล้วให้นักเรียนไปอ่านแล้วเขียนเพิ่มลงไปได้

2.3 ให้นักเรียนได้คิดอย่างเพียงพอ ให้รู้สึกผ่อนคลายไม่เครียดที่จะคิด

2.4 เปิดโอกาสให้เรียนรู้วิธีการคิดของคนอื่น โดยทำงานเป็นกลุ่ม กระบวนการกลุ่มช่วยให้นักเรียนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นผ่านการพูดคุย อภิปราย และทำงานกลุ่มมากขึ้น

2.5 ควรจัดชั้นเรียนที่มีแผนผัง แผนภาพ แผนที่ความคิดเครื่องช่วยคิดแบบต่างๆ การมีตัวอย่างคำถามที่กระตุ้นให้คิดเพื่อให้นักเรียนได้เลือกใช้ในการทำงานของตนเอง

3. ผลงานที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติไปนั้น ควรมีการนำเสนอผลงานวิธีคิด วิธีทำงานที่อยู่เบื้องหลังการทำงาน โดยใช้เครื่องมือช่วยคิด ประกอบการอธิบาย วิธีการนี้ช่วยให้ผู้เรียนได้ทบทวนความคิดของตนเองและวิธีการคิดของคนอื่นๆ เป็นการฝึกการรู้คิด (Meta - Cognition) และการกำกับตนเอง (Self - Regulation)

4. การสอนที่เน้นทักษะกระบวนการคิด ไม่เพียงแต่เน้นผลงานชิ้นสุดท้ายเท่านั้น แต่ร่องรอยการทำงานระหว่างทางมีความสำคัญไม่แพ้กัน ดังนั้น การนำเสนอผลของการคิดจึงต้องมีการแสดงให้เห็นกระบวนการคิดทั้งหมด ผ่านการนำเสนอเครื่องช่วยคิดแบบต่างๆ

5. ห้องเรียนที่เป็นห้องเรียนนักคิด นอกจากการตกแต่งด้วยเทคนิคและเครื่องมือช่วยคิดแบบต่างๆ เพื่อช่วยเตือนความจำแล้วยังควรมีการจัดนิทรรศการผลงานการคิดด้วย

จากหลักการทั้งหมดข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าแผนผังความคิด (Thinking Map : TM) เป็นเครื่องมือช่วยคิดอย่างหนึ่งที่สามารถช่วยให้นักเรียนจัดกระทำกับข้อมูลที่มี หรือสถานการณ์ที่กำหนดให้ได้อย่างเป็นระบบ สามารถวิเคราะห์ แยกแยะ บอกความเป็นเหตุเป็นผล และที่สำคัญเป็นการจัดลำดับกระบวนการคิดที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมได้ โดยหากมีการฝึกใช้อย่างต่อเนื่อง

นักเรียนจะเกิดความคิดรวบยอด เกิดความชำนาญหรือทักษะ ส่งผลถึงการจัดกระทำของข้อมูลที่เป็นระบบ และสามารถพัฒนาไปถึงการคิดระดับสูงได้ อย่างไรก็ตามแผนผังความคิดที่กล่าวทั้ง 8 รูปแบบ ยังมีความเหมาะสมกับการนำไปใช้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ไม่ว่าจะเป็น การอ่าน การเขียน การฟัง การดูและการพูด ตลอดจนการใช้หลักภาษา วรรณคดีและวรรณกรรม ครูเป็นผู้เลือกเนื้อหาให้สอดคล้องกับแผนผังความคิดในรูปแบบต่างๆ เพื่อฝึกและพัฒนาความเข้าใจในการใช้ภาษาจากเรื่องที่อ่านหรือสถานการณ์ที่กำหนดให้ได้ โดยนักเรียนมีส่วนร่วมและเป็นผู้สร้าง ผู้เลือกรูปแบบให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่ตั้งไว้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

กฤติกา ศรีรงค์ (2552) ศึกษาการพัฒนาทักษะการเขียนภาษาอังกฤษ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2551 จำนวน 38 คน ผลการศึกษาค้นพบว่า การพัฒนาทักษะการเขียนภาษาอังกฤษ โดยใช้แผนภูมิกราฟิก วงจรปฏิบัติการที่ 1 โดยใช้แผนภูมิกราฟิก 2 ชนิด คือ แผนภูมิใยแมงมุม (Web Diagram) และนาฬิกา (Clock) โดยผลรวมของนักเรียนอยู่ในระดับพอใช้คิดเป็นร้อยละ 58.59 วงจรปฏิบัติการที่ 2 โดยใช้แผนภูมิกราฟิก 2 ชนิด คือแผนภูมิตาราง (Chart / Matrix Diagram) และแผนภูมิชีวประวัติ (Biography Diagram) โดยรวมนักเรียนมีคะแนนการประเมินทักษะการเขียนอยู่ในระดับคุณภาพดี คิดเป็นร้อยละ 71.11 และในวงจรปฏิบัติการที่ 3 โดยใช้แผนภูมิกราฟิก 2 ชนิด คือ แผนภูมิกราฟิกแบบลูกโซ่ (Series of Event Chain) และแผนภูมิตัวที (T-Chart Diagram) โดยรวมนักเรียนมีคะแนนการประเมิน ทักษะการเขียนอยู่ในระดับคุณภาพดี คิดเป็นร้อยละ 83.33 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 70/70 นักเรียนสามารถเขียนได้อยู่ในระดับดีทุกกลุ่ม โดยพฤติกรรมระหว่างเรียนนักเรียนมีความตื่นตัว

วิภารัตน์ สุภาพ (2552) ศึกษาการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้แผนผังความคิดประกอบการแจกลูกสะกดคำ ผลการวิจัยพบว่าความสามารถด้านการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้แผนผังความคิดประกอบการแจกลูกสะกดคำ มีประสิทธิภาพเท่ากับ 82.02/82.22 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้แผนผังความคิดประกอบการแจกลูกสะกดคำ เท่ากับ 0.6300 แสดงว่านักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนร้อยละ 63.00 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย โดยใช้แผนผังความคิดประกอบการแจกลูกสะกดคำ

มีความสามารถอ่านคำ กลุ่มคำ ประโยคที่มีตัวสะกดทั้ง 8 มาตรา (ตัวสะกดตรงมาตรา) อ่านได้ถูกต้อง อ่านได้เร็ว และผ่านเกณฑ์ที่ตั้งไว้

เอมวดี เพิ่มชัย (2553) วิจัยการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเขียนเรียงความเชิงสร้างสรรค์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยวิธีการสอนตามรูปแบบกระบวนการคิดสร้างสรรค์กับ วิธีการสอนโดยใช้แผนที่ความคิด ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเขียนเรียงความเชิงสร้างสรรค์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยวิธีการสอนตามรูปแบบกระบวนการคิดสร้างสรรค์กับ วิธีการสอนโดยใช้แผนที่ความคิด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของ นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้แผนที่ความคิดสูงกว่ากลุ่มที่ใช้วิธีการสอนตามรูปแบบกระบวนการคิด สร้างสรรค์ ผลสัมฤทธิ์ทางการเขียนเรียงความเชิงสร้างสรรค์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการสอน โดยวิธีการสอนตามรูปแบบกระบวนการคิดสร้างสรรค์ พบว่า คะแนนหลังเรียนสูง กว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และผลสัมฤทธิ์ทางการเขียนเรียงความเชิงสร้างสรรค์ ก่อนเรียนและหลังเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการสอน โดยใช้แผนที่ความคิด พบว่าคะแนนหลังเรียนสูงขึ้นกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ลำลี หุ่นงาม (2554) ศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการอ่านเชิงวิเคราะห์ กลุ่มสาระ การเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้แผนที่ความคิด โดยผลการศึกษาค้นคว้าปรากฏ ว่า แผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการอ่านเชิงวิเคราะห์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 4 โดยใช้แผนที่ความคิด มีประสิทธิภาพเท่ากับ 77.69/74.72 ดัชนีประสิทธิผลของแผนการ จัดการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่องการอ่านเชิงวิเคราะห์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้แผนที่ความคิด มีค่า เท่ากับ 0.4509 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องการอ่านเชิงวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้แผนที่ความคิดหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง การอ่านเชิงวิเคราะห์โดยใช้แผนที่ความคิด มีเจตคติต่อการเรียนภาษาไทยอยู่ในระดับเห็นด้วย

ทวีชัย มงคลเคหา (2555) ศึกษาการพัฒนาการเรียนการสอนไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ โดยใช้กิจกรรมการทำ แผนที่ความคิด (Mind Mapping) ตามแนวการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร ผลการวิจัยพบว่านิสิตที่เรียนไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ โดยใช้กิจกรรมการทำแผนที่ความคิดตามแนว การสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร มีความสามารถทางไวยากรณ์ภาษาอังกฤษสูงขึ้นหลังการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 โดยสื่อแผนที่ความคิดทำให้คะแนนเฉลี่ยของแบบฝึกหัดท้าย บทเรียนของแผนการสอนที่ 1 - 5 มีค่าเท่ากับ 78.67 และทำให้คะแนนเฉลี่ยของแบบทดสอบวัด ผลสัมฤทธิ์ทางไวยากรณ์ภาษาอังกฤษสูงขึ้นจาก 26.5 (53%) ก่อนการทดลอง เป็น 36.6 (73%) หลังการทดลอง ส่งผลให้นิสิตผ่านเกณฑ์ 70/70 ที่ผู้วิจัยกำหนด และนิสิตเอกภาษาอังกฤษชั้นปีที่ 1

โปรแกรมวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา มีความคิดเห็นที่ต่อกิจกรรมการเรียนการสอนไวยากรณ์ภาษาอังกฤษโดยใช้กิจกรรมการทำแผนผังความคิดตามแนวการสอนภาษาเพื่อ การสื่อสาร โดยคะแนนเฉลี่ยของแบบสอบถามความคิดเห็นทั้ง ฉบับมีค่าเท่ากับ 4.46 ซึ่งอยู่ในระดับเห็นด้วย

ศศิธร สุริยวงศ์ (2555) ศึกษาการพัฒนาแบบฝึกทักษะการอ่านจับใจความโดยใช้แผนผังความคิดสำหรับ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังใช้แบบฝึกผลการวิจัยพบว่าแบบฝึกทักษะการอ่านจับใจความโดยใช้แผนผังความคิด สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีประสิทธิภาพ เท่ากับ 83.42 /85.71 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่กำหนดไว้และมีผลสัมฤทธิ์ด้านการเรียนหลังเรียนด้วยแบบฝึกทักษะการอ่านจับใจความโดยใช้แผนผังความคิดสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อรพิน ทรทุม (2555) ศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาไทย การอ่านจับใจความสำคัญ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้แผนผังความคิด ผลการวิจัยพบว่าการจัดการเรียนรู้การอ่านจับใจความสำคัญ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้แผนผังความคิด มีประสิทธิภาพเท่ากับ 84.40/86.33 คำนีประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้การอ่านจับใจความสำคัญ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้แผนผังความคิด มีค่าเท่ากับ 0.70 หรือคิดเป็นร้อยละ 70.00 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้การอ่านจับใจความสำคัญ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้แผนผังความคิดโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

รุจิรา คุ่มทรัพย์ (2557) ศึกษาการพัฒนาความสามารถการเรียนรู้โดยใช้แผนผังมโนทัศน์ของนักศึกษาสาขาวิชาเคมี มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ รายวิชา การวิเคราะห์น้ำ เรื่อง คุณภาพน้ำ ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้แบบแผนผังมโนทัศน์ในวิชาการวิเคราะห์น้ำ เรื่อง คุณภาพน้ำ ช่วยพัฒนาการเรียนการสอน โดยทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับความเชื่อมั่น .05

งานวิจัยต่างประเทศ

จอห์นสัน , มาธา รัสเซล (Johnson, Martha Russell , 1988) ศึกษาผลการใช้ไดอะแกรมสรุปโยงเรื่องเป็นแบบฝึกหัดชนิดเติมคำที่มีต่อความเข้าใจในการอ่าน กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับ 4 จำนวน 132 คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มละ 44 คน กลุ่มแรกเรียนโดยการทำไดอะแกรมสรุปโยงเรื่องด้วยตนเองหลังการอ่าน กลุ่มที่สองเรียนโดยการเติมข้อความลงในไดอะแกรมที่ครูสร้างขึ้น กลุ่มที่สาม เรียนโดยการตอบคำถามหลังจากอ่านเรื่อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบ

วัดความเข้าใจในการอ่าน และแบบทดสอบวัดความคงทนในการจำเรื่อง ผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจในการอ่านของกลุ่มที่เรียนการทำไคอะแกรมสรุปโยงเรื่องด้วยตนเอง แตกต่างจากกลุ่มที่เรียนด้วยการตอบคำถามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ไม่พบความแตกต่างระหว่างทั้งสองกลุ่มที่เรียน โดยไคอะแกรมสรุปโยงเรื่อง และระหว่างกลุ่มที่ใช้ไคอะแกรมสรุปโยงเรื่องเป็นแบบฝึกหัดชนิดเติมคำ กับกลุ่มที่เรียน โดยการตอบคำถาม

อัลเวอร์แมน , บูทบี้ และวูล์ฟ (Alvermann, Boothby and Wolfe, 1988) ศึกษาความสามารถในการจำใจความสำคัญของสิ่งที่อ่านมาแล้ว กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับ 4 จำนวน 3 กลุ่ม กลุ่มละ 25 คน กลุ่มแรกเรียน โดยใช้ไคอะแกรมสรุปโยงเรื่องเป็นเวลา 14 วัน กลุ่มที่สองเรียน โดยใช้ไคอะแกรมสรุปโยงเรื่องเป็นเวลา 7 วัน กลุ่มที่สามไม่ได้เรียน โดยใช้ไคอะแกรมสรุปโยงเรื่อง ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนกลุ่มที่เรียนด้วยไคอะแกรมสรุปโยงเรื่องเป็นเวลา 14 วัน สามารถจำและถ่ายทอดใจความสำคัญในเรื่องที่อ่านมาแล้วได้มากกว่าอีกสองกลุ่ม

วิทเธอร์สปูน (Witherspoon, 1996 : 625) ศึกษาผลของการใช้กลวิธี 4 แบบ คือ วิธีโคลซ (Cloze) แผนภูมิความหมาย (Semantic Mapping) K - W - L และแบบ DR - TA มีผลต่อความเข้าใจในการอ่าน ผลการทดลองปรากฏว่า กลวิธีทั้ง 4 แบบ ส่งผลดีต่อความเข้าใจในการอ่าน นักเรียนที่ได้รับการสอนจากทั้ง 4 วิธี ได้รับความรู้และความเข้าใจในการอ่านมากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้ใช้การสอน 4 แบบ นี้

มิลเล็ต (Millet , 2001 : Abstract) ศึกษาผลการใช้กราฟิกในการสอนอ่านเพื่อความเข้าใจสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยกลุ่มทดลองเรียน โดยใช้ผังกราฟิก กลุ่มควบคุมเรียน โดยวิธีสอนแบบปกติ ผลการวิจัยพบว่าการสอนโดยใช้ผังกราฟิกช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในการอ่านสูงกว่าการสอนอ่านโดยวิธีการสอนแบบปกติ

จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่าการใช้กิจกรรมแผนผังความคิดช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านการอ่านเพื่อความเข้าใจได้ดีขึ้น และมีการประยุกต์ใช้ในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป มีการนำไปใช้กับหลากหลายระดับชั้นและสามารถใช้ได้กับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนชุมชนบ้านอมก๋อย ครั้งนี้

กรอบความคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบการวิจัย ดังนี้

